

MA-309

Somogyi múzei lebecse
etnografi adattár

Székely, Vellay Ferenc

Székely idény 1964

Tartalomjegyzék a Somogyi

múzei Darányi Károly parancs

előterjed

53 lap

Etnohistoria mutatás, Darányi

etnohistoria mutatás | XIXA, 1, 2, 3, 5,
XXVIII.

Iratgyűjtő

MSZ 5617

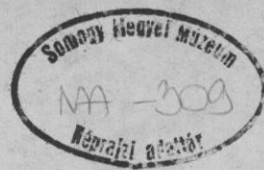
PAPIRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

festészet

Albrecht az egyeztetés 813-as tétel alá

VI/6/1.

813

RIPPL-RÓNAI MÚZEUM
KAPOSVÁR

Telefon: 23-74. — Postafiók: 70.

SOMOGY MEGYEI MÚZEUMOK IGAZGATÓSÁGA

Kaposvár, Rippl Rónai tér

Telefon: 23-74 Postafiók: 70

FELJEGYZÉSEK

a Somogy megyei DARÁNY község paraszti
életéről.

Összegyűjtötte

V e c s e y F e r e n c

F E L J E G Y Z É S E K

a Somogy megyei D a r á n y község paraszti életéről.

1.

Somogy megye déli részében, Szigetvár és Barcs között, a Drávától öt kilométer távolságban fekszik Darány község 1400 fő körül váltakozó lakosságával. Az oklevelekben D a r a n néven 1437-ben szerepel először, mint a Marczaliak birtoka, amelyet az Alsániak magvaszakadtával ekkor nyertek. Keresztelő szent János ~~szent~~ tiszteletére emelt templomáról 1455-ből van feljegyzés. E templomot Sziget hősi eleste után a török lebontatta, tégláit a sorba állított magyar lakossággal kézzől-kézre adogatva elszállíttatta Szigetbe s ott az ostrom alatt megsérült várba beépíttette. 1677-ben gróf Széchenyi György kalocsai érsek nyerte adományul a helységet, mely ettől kezdve a Széchenyiek birtokában maradt. A lakosság már a török hódoltság idejében áttért a református vallásra.

Az 5327 kat. holdnyi terület talaja tulnyomó részben homok. Ez a sovány minőségű talaj ad magyarázatot arra, hogy a darányi földművelő népnek kétszeresen megfeszített szorgalommal kellett mindenkor dolgoznia, ha ennek a mostoha földnek gyenge hozamából élni akart. A háromforgós művelési rendszert a buzatermelésre is alkalmas szántóföldek csekély területe miatt nem lehetett alkalmazni, ugyanazon a területen minden második évben búzát kellett vetni. Ez a kétforgós rendszer pedig megkövetelte a gazdáktól, hogy amint ősszel kiszedték a burgonyát, vagy letörték a kukoricát, pillanatnyi megállás nélkül azonnal elvégezzék az őszi szántási és vetési munkákat. Ugyanakkor azokban a falvakban, ahol az egész határ alkalmas buzatermelésre a háromforgós művelési rendszer alkalmazásával nem kellett a gazdáknak sietniök ezekkel a munkákkal, ráérték az utcai kispadokon beszélgetni, pipázgatni. A darányi népnek valóban látástól vakulásig, mindenkor megállás nélkül kellett nagy harcot vívnia azért, hogy termésre kényszerítse a szegényes talajt és biztosítsa a mindennapi kenyeret. Nagy- és közép-birtok Darányban nem volt. Egy-két olyan paraszti család akadt, melynek 30-40 magyar holdnyi földje volt, legáltalánosabb volt a 15 hold körüli gazdaság, a törpebirtokok száma is kevés volt.

Az 1900-as évekig igen sok volt még az olyan család, melyek kukoricakenyéren éltek. Lassanként a kukoricakenyér egészen eltűnt, áttértek a buza-, ~~vagy~~ vagy rozs-lisztből készített kenyér fogyasztására. Eladásra való buzája csak a jobbmódu gazdáknak akadt. Az első világháború után a burgonyatermelést kezdték fokozni a községben, mert erre kiválóan alkalmasnak látszott a homokos talaj, amelynek 70-80 ^{magas} holdas hozama volt magyar holdanként s minthogy az itt termelt burgonya minősége kitűnőnek bizonyult, híressé vált a darányi burgonya és a piac szívesen vásárolta fel a nagy mennyiségű felesleget. A burgonya lett Darányban a legjövedelmezőbb termény, mely a falu népének legbiztosabb pénzszerzési forrásává vált. Jellemző, hogy ebben az időben a pénzügyi hatóság minden évben kimondta a vagyoni felelősséget a községi vezetőkre, mert szeptemberig mindössze 2-3 %-a folyt be az adónak. A községi jegyző nem is erőltette eddig az ideig az adófizetést, mert csak kevés adófizető rendelkezett a szükséges pénzzel. Mikor azonban megindult a burgonyaszedés és burgonyaeladás, akkor olyan ütemben folyt be az évi adó, hogy november végéig már 100-102 %-ot mutatott a mérleg. A burgonya ára 2 pengő volt éveken át s ezzel az árral a termelők elégedettek is voltak. Az olasz-abesszin háború idején azonban az olasz kereskedelem jelentkezett vevőként és 6 pengőt fizetett mázsánként. Ekkor valósággal meggazdagodtak a darányiak: adósságokat törleszthettek, felruházkodhattak és kiegészíthették gazdasági és háztartási eszközeiket.

Az 1900-as évekig a darányiak igen vallásos, templomjáró életet éltek. A hatalmas, több mint 1000 ülőhelyes templom vasárnapokon és ünnepnapokon

délelőtt és délután is zsufolásig megtelt a hivekkel télen-nyáron egyaránt. Hétköznapokon a rövid reggeli könyörgéseken is tömegesen vettek részt a mezői munkára vonulók, ilyenkor a könyörgés idejére a templom külső falához támogatott eszközök, kapák, kaszák százai tanuskodtak ennek a népnek vallásos buzgóságáról. A darányi reformátusok sohasem voltak türelmetlenek más vallásuakkal szemben. A vallási alapon való megkülönböztetés itt semmiféle vonatkozásban nem volt tapasztalható. Erre bizonyosság az a tény, hogy befogadta maga közé a más vallásuakat is annyira, hogy amíg az 1830-as évekig tisztán reformátusok lakták a községet, száz év múlva már 400 főt is elért, sőt később meg is haladta a rom. kath. vallásuak száma. A nem református vallásu halottakra éppen úgy szóltak a ref. templom harangjai, mint a sajátjaikra, viszont a r.kath. vallásu lakosság - saját temploma nem lévén, - éppen úgy járt a ref. templomba, mint a reformátusok, és éppen úgy énekelte a zsoltárokat, mint a reformátusok. A hivek templomba járása később fokozatosan csökkent. Előbb csak a férfiak maradoztak el a templomból, utóbb már a nők nagy része is. - A buzgó templomba járás idején az isteni tisztelet után a nők hazasiettek ebédkészítés végett, a férfiak pedig - szinte az egész falu, - a községhez elé vonult s ott meghallgatták a községi bíró közérdekű hirdetéseit. Ezek a "hirdetések" valósággal népgyűlés jellegűek voltak, mert hozzászólások kerekedtek, zajos viták indultak meg nem csak a hirdetményekkel kapcsolatban, hanem azoktól függetlenül felvetett kérdésekben is és minden alkalommal pontos képet nyújtottak a falu közhangulatáról.

A darányi népben igen kifejlődött az egymást segítő, támogató jószándék. Szándékos gyújtogatásból eredő tüzeset sohasem fordult elő a községben, de ha bármi más okból tűz keletkezett, akkor az egész falu egy emberként vett részt az oltásban, mentésben: a férfiak a tűz körül végeztek sokszor önfeláldozó munkát, az asszonyok pedig a gyermekekkel együtt a vizet szállították vedreikben az oltáshoz. Ezek multak el egy-egy tüzeset között. Ha valakinek háza, gazdasági épülete leégett, akkor a károsultat gyorsan ellátták mindazzal, amiben kárt szenvedett, még pedig minden esetben önként felszólítások nélkül. Az építendő új épülethez az erdőbirtokosság díjtalanul bocsátotta rendelkezésre a szükséges épületfa-anyagot. Ha valakinek a szénája égett el, másnap már minden gazda egy-egy nagy köteg szénát tett ki a ház elé az utcára s azt szekereken összegyűjtve sietve elszállították a károsult udvarára. - Előfordult egy alkalommal, hogy egyik 12 gyermekes, igen szegény - r.kath. vallásu, - kanász férjhez adta egyik leányát. Szó sem lehetett arról, hogy lakodalmat csapjanak, de még menyasszonyi ruhára sem lehetett gondolni. A falubeli asszonyok azonban - minden szervezés nélkül, - az esküvő előtt annyi kenyeret, lisztet, cukrot, sőt, turót, tejfelt, tyukot, füstölt húst, ~~kaszák~~ kész ételeket, kalácsot, süteményt hordtak össze a kanász "pásztorházi" lakására, hogy éppen olyan gazdag lakodalmat lehetett rendezni, mint amilyen a jómóduaknál szokott lenni. Az egyik menyecske még a menyasszonyi ruháját is kölcsön adta a menyasszonynak. - A darányiak vendégszeretete is példás volt. Idegen utasoknak mindig készséggel adtak szállást és ételmezt, de mindig fizetés nélkül, az esetleges fizetési szándékot sértésnek tekintették. Koldusokat, nyomorékokat, adománygyűjtőket, kéregetőket egyetlen házból sem bocsátottak el üres kézzel. - A falubeli halottakat mindenkor nagy számú gyásztisztesség tévő kísérte el az utolsó utra, de az asszonyoknak, leányoknak egész serege jelent meg az esküvőkön és keresztelőkön a templomban. - Az összefogásuk igen szép példáját nyújtották a darányiak akkor, amikor a szerb megszállás idején az akkori községi bíró - Mihádák Mihálynak hívták, - a szerb katonaság egy jogtalan követelésének teljesítését megtagadta. A szerbek ezért letartóztatták a bírót és kocsival elhurcolták a Kisdobszán székelő parancsnoksághoz. Egy gazda éppen akkor lépett ki az utcára, amikor a háza előtt hajtottak el. Ennek kiáltotta oda a robogó kocsiról a bíró: "János, ne felejközzetök mög rólam!" Percek alatt négy befogott szekér állt elő, minden szekér megrakva baltával felfegyverkezett férfiakkal, elvágattak a bíró után és néhány óra múlva épségben hazaérkeztek kiszabadított bírójukkal együtt.

A darányiak szerettek és tudtak is énekelni, nótázni. A nagyméretű templom hatalmas boltívei alatt szívük szerint kiénekelhették magukat az istentiszteletek sáa során, mindenki arra törekedett, hogy a hangja kicsendüljön a többieké felett, ezért aztán teljes erőmegfeszítéssel énekeltek. Ennek a torokszakadtából való éneklésnek a következménye az volt, hogy kitűnő hangú énekesek támadtak a faluban, magas és mély hangúak egyaránt. Ugyanilyen nagy erővel daloltak a lakodalmakban és minden más alkalommal is. A kiválóan jóhangú, "szépön dallozó" embereket nagy megbecsülésben, nagy tiszteletben részesítették mindenkor. Ez az erőteljes éneklés persze nem volt szépnek mondható. De ha egyik-másik tanító megszervezte az énekkart, amibe nagy örömmel léptek be a jó énekesek, akkor a fortisszimók mellett megtanultak piánóval is énekelni, lassanként ezt maguk is szebbnek látták a fűlsiketítő harsogásnál és az énekkaron kívül is igyekeztek szépen énekelni. Ünnepevényeken megjelent a falu egész népe, s a vonzó erő leginkább a dalárda szereplése volt. Kántortanítók választásánál az első feltétel volt az, hogy a pályázó tudjon jól énekelni, még a darányi nagy énekeseknél is jobban.

Az asszonyok, leányok ügyes virágkertészek voltak. Nemcsak arra volt nagy gondjuk, hogy a ház előtti kis virágoskert mindig tele legyen nyíló nyári virágokkal, hanem télen is sok szeretettel ápolták, gondozták cserépvirágjaikat. Más falubeliek sokszor megcsodálták a virágos Darányt. Tavasztól őszig az ünnepnapokon a leányok mindig egy-egy szál virágot tartogattak a kezükben az énekes könyvük mellett, amikor templomba mentek. A legények rozmaringot tűztek a kalapjuk mellé.

A darányi magyar parasztnak azonban nemcsak erényei voltak, hanem hibái is. Mindig akadtak közöttük olyanok, akik - ha módját ejthették, - csekély értékű, vagy reájuk nézve egészen értéktelen tárgyakat is szerettek eltulajdonítani. Egy szeget, egy haszontalan fahasábot, egy rossz lapátot, egy hitvány kendőt. Nem előre megfontolt szándékkal tették, csupán a kínálkozó alkalmat használták ki. Akit tetten értek, az sokáig nem mert emberek elé kerülni a nagy szégyen miatt.

Egy másik rossz tulajdonsága volt a darányi embernek a hazudozás. Főként a hatóság előtt kerülgették az igazságot, mert attól tartottak, hogy bajba keverednek, ha igazat szólnak. Az idők folyamán annyi csalódás, annyi igazságtalanság, megalázás és megszégyenítés érte a magyar parasztot a hatóságok részéről, hogy végül nem tudhatta már, melyik a jobb, vagy a rosszabb: az igazmondás-e, vagy a hazudozás. És hazudoztak akkor is, amikor az igaz szó javukra válhatott volna. Ez a rossz szokásuk később olyan arányban tűnt el, mint ahogyan megváltozott a hivatali egyének magatartása.

Allattartó embereknél a káromkodás talán megérthető, de mindenképpen elítélendő főként akkor, amikor nem az állatjainak, hanem embereknek, családjának szól a káromkodó hang. A darányi ember nem átkozódik, csak káromkodik. A káromkodással csak indulatának, haragjának, vagy rosszalásának ad kifejezést és a szokás hatalmának engedelmeskedik, de sohasem kívánja a káromkodásba szótt baj valóra válását. Azt mondja a tehenének, amikor az lassan mozdul a helyéről: dögléné mög! - a fiának, amikor az utjában van: a rossebb ögyön mög! - a vállára emelt nehéz gabonás zsáknak: a zisten pusztéccson éé! - de nyilvánvaló, hogy amit kívánt, azt sohasem akarja, annak a jelentése fel sem tűnik neki, arra sohasem gondol, hogy mi lenne, ha a káromkodása teljesülne.

Az első világháború kitöréséig a darányi ember ritkán hagyta el a maga faluját. Különösen a nők között akadt sok olyan, aki egész életében sem lépte át a falu határát. A darányiak egymás közt házasodtak, nagy néha fordult elő olyan eset, hogy darányi legény más faluból hozott feleséget, vagy darányi leányt más községbe vittek férjhez. Ennek következtében a rokoni kapcsolatok is gyéren alakultak ki más falubeliekkel és így nem fejlődhetett ki a más faluba járás sem a rokonságotatás okából. Leginkább az

országos vásárok jelentettek alkalmat arra, hogy elhagyják falujukat, minthogy azonban az országos vásárok csak fél napig tartottak, az idegen községben való tartózkodás alig jelent távollétet. Csak a férfiak kerültek el a faluból hosszabb időre, amikor a katonai szolgálat teljesítése Kaposvárra, Pécsre, vagy még távolabb eső katonai alakulathoz szőlította őket.

A világháború azonban kimozdította a faluból a férfiakat és nemcsak az ország távolabbi vidékeit kellett bejárnák, hanem még idegen országokban is meg kellett fordulniuk. De nemcsak a férfiak váltak ekkor világjárókká, hanem az asszonyok is, akik még külföldre is nem egyszer elindultak egy-egy igen távoli kórházban sebesülten fekvő hozzátartozóik meglátogatására. A háború után a falvakban is megindult sportmozgalom az ifjúságnak nyújtott jelentős segítséget ahhoz, hogy a környező községekbe is ellátogasson, ismerkedjen, barátokat szerezzen. Ezek a kimozdulások, utazgatások, távoli idegen vidékekkel és idegen emberekkel való ismeretségek, barátkozások, távoli szokásokkal, más-más beszédmóddal való találkozások, kétségtelenül mély nyomokat hagytak a darányiakban és alkalmat adtak ahhoz, hogy összehasonlítsák a maguk különös, sajátos népi szokásaikat és nyelvjárásukat más tájakéval. Az összehasonlítás során úgy gondolták, hogy az idegen tájnyelv, idegen népszokás szebb, műveltebb, mint a maguk ősi szokása, ősi nyelve, amiről eddig azt hitték, hogy az a világ legszebb, legérthetőbb magyar nyelve és legszebb, legigazabb népi szokása. Ez a tapasztalat azt okozta, hogy igyekeztek elhagyogatni ősi szokásaikat, ősi nyelvüket és ellesve az idegenekét, arra törekedtek, hogy elsajátítva az újat, műveltebb, modernebb emberré váljanak. Ebben a törekvésben hatalmas támogatást kapnak a rádiótól és televíziótól, melyekből naponként hallhatják a tiszta, irodalmi magyar nyelvet. Ma már erőteljesen igyekeznek a régi vonások levetkőzésére és az újak felvételére. Még néhány rövid évtized kell csak ahhoz, hogy végleg eltűnjön Darányból a régi világ, a régi népszokás és régi nyelvjárás, melyeknek összegyűjtése éppen ezért tudományos szempontból is rendkívül sürgős feladat.

Ennek az eltűnőben lévő paraszti világnak, paraszti életnek emlékeit kívántam összegyűjtögetni szerény igényű feljegyzéseimben.

Életemnek java szakaszát a Darányban élő falusi magyarok között töltöttem el és az ott lepergett hosszú évek alatt megtanultam ezt a népet ismerni, szeretni és becsülni is. Mindig az volt az érzésem, hogy ez a falu egy kis különálló sziget a körülötte fekvő falvak között, mert bár néhány tekintetben azonos, vagy legalább hasonló is a világa a közeli falvak népének világával, - sok más vonatkozásban mégis lényegesen eltér attól és egészen sajátos, másutt nem található vonásokat mutat. Minthogy - tudtommal, - a darányi paraszti élettel, szokásaival, nyelvjárásával eddig még senki sem foglalkozott, úgy vélem, nem érthet, ha nyilvánosságra adom ezekre vonatkozó megfigyeléseimet, feljegyzéseimet. Ha ebből semmi más haszon nem is ered, annyit talán mégis sikerül elérnem, hogy a népszokásoknak és nyelvjárásoknak avatott tudományos kutatói felfigyeljenek a darányiakra és alkalomadtán hozzáértő kezekkel kiaknázzák a kínálkozó, ma már gyorsan eltűnőben lévő kincseket.

2.

A magánhangzók fonetikus kiejtésének jelölése.

a = rövid a / harap, kapa, nap/

aa = hosszú a /aaku = alku, kazaa = kazal, taap = talp/

e = rövid e / eleje, fekete, teve/

é = hosszú é /élés, lép, tép/

ë = rövid zárt é. Kiejtése mint a német Bäcker, Färber, ~~Glätt~~
Glätt, Käppchen szavak ä hangzója /bétér = bétér, bérma =
bérma, ellen = ilyen/

ëë = hosszú zárt é /ëë = el, ëëmondi = elmondja, këëtök = kend-
tek/

Az á, i, i, o, ó, ö, ő, ü, ü hangok kiejtésében fonetikus eltérés
nincs.

A lakosság nemzetisége.

Darány lakossága nemzetiségi vonatkozásban szinmagyar. A magyar nyelv-
ven kívül semmiféle más nyelvet nem beszélnek még törve sem. A férfiak
jelentős része a német vezénylésű közös hadseregben teljesített katonai
szolgálatot, néha a monarchia német nyelvterületén is, de sohasem akadt
köztük olyan, aki a három évi katonáskodás ideje alatt idegen nyelvet
elsajátított volna.

Daránytól északra 9 km. távolságban fekszik a szomszédos sváb ajku
Szulok község, délre 10-15 km.re pedig a horvát nyelvű Lakócsa, Potony,
Felsőszentmárton. Ezekkel a német és horvát nyelvű szomszédokkal főként
vásárok alkalmával, de a szulokiakkal még ezen kívül is igen élénk össze-
kötötésben álltak a darányiak, amazok tudtak is jól-rosszul magyarul
beszélni, de a darányiak semmit sem tanultak meg azok nyelvéből.

A szomszédos magyar, német és horvát községek sajátos népviselete,
valamint a városiak divatos öltözködése nem tudott hatást gyakorolni a
darányi ősi népviseletre, melyhez a darányiak ragaszkodtak és amelyet
valamennyi közt legszebbnek tartottak.

A tőzsgyökeres darányiak családi neve kivétel nélkül magyar, idegen
hangzású neveket csak a beköltöző iparosok és kereskedők között lehetett
találni. Ezeket az idegen neveket nem is tudták a darányiak helyesen ki-
mondani: a Weisz itt Vájsz, a Schwarz Farc, a Fürst Fürc, a Steiner Táj-
ner lett, a Kuffmüller névvel nem is kísérleteztek, hanem amikor azt mond-
ta valaki, hogy éde mők a Györhő /ide megyek a Györgyhöz/, tudni lehetett,
hogy Kuffmüller György Kovácshoz megy.

A régi családi nevek /zárójelben a kiejtés/:

Agyag /Agyak/, András, Agoston, Árvai, Baka, Bakó, Balázs, Balog,
Banádi, Bancsi, Benkő, Biki, Biró, Böczkös, Bődölőcz, Bukóczi, Csapó,
Cseh, Csikesz, Csordás, Czéh /Czél/ Dani, Darányi /Darányi/, Domján, Do-
nokos /Domakos/, Esperes /Öspörös/, Faragó, Farkas, Felső /Föső/, Ferkó,
Fogarás, Fülöp /Filöp/, Gaál, Gali, Góbi, Gombos, Gyarmati, Győri, Gyuri,
Hahnagy, Hajdu, Hegedüs, Hollósi, Huszár, Iván, Jakab /Jakap/, Jónás, Jó-
zsef, Katlin, Katona, Kiss, Kónya, Kovács, Krizsán /Kirzsány/ Kurucz, Kusz,
Margit, Máté, Mihádák /valószínűleg Mihály deák-ból/, Mikó, Molnár /Mónár/
Nagy, Nádi, Nemes /Nömös/, Palotai, Papp, Patkó, Pácsa, Petes /Petös/, Pe-
ti, Pettendi /Pöttendi/, Potonyi, Rostás, Soós, Selyem /Selöm/, Szabó,
Székely /Székő/, Szőke, Szücs, Taranyi, Topos, Tóth, Vajda, Vajna, Varga,

Vasvári, Vincze, Vörös, Zajgár /Zajgá/, Zákányi, Zsiga.

A család kihalása, vagy leányágon való leszármazása miatt egyik-másik családnév a felsoroltak közül már ki eltűnt.

Mint hogy sok volt az azonos nevű család, szükségessé vált valamely megkülönböztető névvel való ellátásuk. Ezek az előnevek valaminő tulajdonságból, anyagi helyzetből, foglalkozásból, összeházasodásból keletkeztek, de néha valami vétkes cselekedet elkövetéséből ragadtak az illetőkre. A megkülönböztető nevek néha csak egy személyre vonatkoztak és annak halála után meg is szűntek, de sokszor öröklődtek is. Előfordult, hogy a ragadványnev megcségyenítő volt a viselőjére, de hiába tiltakozott ellene, csak rajta maradt. A legtöbb esetben azonban nem volt csufító jelentése s maguk az előnévvel ellátottak is elfogadták és használták.

Ilyen megkülönböztető nevek voltak többek közt:

Cigárettás Balázs, /aki a pipázó faluban elsőként cigárettázott/, Huszár Balázs /huszároknak szolgált/, Pocakos Balog /kövér ember volt/, Harangozó Faragó /foglalkozása után/, Nagyabajuszu Farkas János /bajuszáról/, Fekete Góbi /fekete hajáról/, Kondris Góbi /göndör hajáról/, Sánta Katlin /sántaságáról/, Görbe Kónya /hajlott hátú volt/, Katlin Kusz /a Katlin családba nősült/, Fölházi Kusz /emeletes háza volt, a Kusz nevet el is hagyták/, Gyíngyi Máté /csufnév/, Pacalos Mihádák /Husvizsgáló volt/, Kis Nagy János /alacsony természetéről/, Célzó Farkas /egyik szemére vak volt és olyan ábrázatja volt, mintha puskával célzott volna/, Bizodalom Nagy Pista /atyja szokta emlegetni, hogy fiai közül minden bizodalma csak István fiában van, aki majd meggondozza öregségében/, Szódás Pácsa /szikviz-üzeméről/, Sandra Szalai /kancsalságáról/, Gazdag Tóth /vagyonáról/, Kápisztás Zajgá /képosztalopáson érték/, Dávid Kusz /nagyatyja személyneve Dávid volt/.

Előfordult olyan eset is, hogy a családi nevet elhagyták, csak a ragadvány nevet használták. Hollósi Sándorból Bába Sándor lett, mert anyja községi bába volt. Egy fiatal ember, akit Kaposvárra vonultattak be katonának, a kaszárnyából küldött első levelét így kezdte: "Kelt levelem külföldön..." Holtáig ráragadt a Külföldi név, melyet a családi név elhagyásával használtak.

Személynévként csak a kevés hagyományos nevet adták a gyermekeknek: István, János, József volt majd mindenki, ritkábban fordult elő Ferenc, Mihály, György, régebben pedig Sámuel, Illés /Öllés/ és Dávid a férfiaknál, Erzsébet, Katalin, Lídia, ritkábban Júlia, Zsófia, Vilma és régebben Rebeka a nőknél.

A személyneveket rendszerint becézett alakjában használták, Pista, Pisti, Csicsa, Istók /István/, Jani, Jancsi, Csana /János/, Józsi, Jóska /József/, Böske, Bözsi, Bözse, Örzse /Erzsébet/, Kati, Kata, Katica /Katalin/, Lidi, Lidiska /Lidia/. Az öregeket is beceneven szólították: Pista bátyám, Bözse néném.

A nőket férjhezmenetelük után is kizárólag a leánynéven emlegették

4.

Ünnepek.

Névnapi, születésnap, házassági évfordulókat nem ünnepeltek meg a darányiak, mindössze annyi történt, hogy a falubeli muzsikás cigányok vagy egész bandával /primás, kontrás, sipos, nagybögös, cimbalmos/ keresték fel az Istvánokat, Jánosokat, Józsefeket /nőket egészen ritkán/ és cigányzenével köszöntötték az ünnepelteket, vagy pedig egy szál öreg cigány járta be hegedűjével a falut és egy-egy nótával emlékeztette őket a névnapra. A cigánybanda ujév reggelén minden házba bevonult és muzsikaszóval köszöntötte a ház népét.

Ünnepeket csak az egyházi ünnepek jelentettek. Ezek közül a legna-

gyobb a karácsony, talán azért is, mert karácsonykor leginkább ráérték az ünneplésre. Karácsony előestéjén az asszonyok már elkészültek az ünnepi ételekkel, az ünnep napján ugyanis a szentegyházba kellett menniök. Karácsony felé már minden háznál tul voltak a dísznövényen, husfélével bőven el voltak látva, leöltek egy-két tyukot is, de még a "szék"-ből is hoztak marhahúst. A husból levest főztek, a főtt hust paradicsom-mártással tálalták. Az ünnep másnapján töltött káposzta került az asztalra. Egyetlen tésztaféle készült az ünnep első napjára: a mákkal, dióval és szilvalekvárral töltött köttes /tejes kalács/, másnapra pedig turós, mákos, diós és szilvalekváros rétes. Itünő izü réteseket tudtak készíteni az asszonyok, kemencében sütötték ki cserépmázás edényben. - Az ajándékozás nem volt szokásban, legfeljebb annyi, hogy a gyermekek az ünnepre kaptak új ruhát, új csizmát. Karácsonyfát nem állítottak. A gyermekek néhány szem "karácsonyi cukor"-t vettek a boltban, de nem akasztgatták fenyőfára. Az iskolás fiúk a kamaszkorú legényekkel együtt az ünnep előestéjén alkonyatkor csengőkkel, kolompokkal ^{17 órakor} az utcára és a "kolompolás" végig járták a falut. A vadászok ugyanakkor a maguk készítette nagyot durranó patronokat lödözték a levegőbe, mások kanászostort pattogtattak, az öreg Kuffmüller kovács pedig mozsár-durrogással emelte az ünnepi hangulatot. - Az ünneppon zsufolásig megtelt a nagy templom, mindenki részt vett a "gyónás"-ban /urvacso-ra/ vagy az első, vagy a második napon. Az ünnepen sokat ettek, ittak és aludtak. - A karácsony előtti héten más falvakból királyoknak és pásztoroknak öltözött fiúk, a "betlehemösök" járták a falut, kis papírtemplomot hordoztak és rövid betlehemi jeleneteket mutattak be.

A husvéti ünnepet ugyanigy ülték meg, de nem volt kolompolás, puska-puffogatás, ellenben "himös" tojásokat készítettek a gyermekek részére. Hires himező asszonyok voltak a faluban, akik a gicával folyékony viaszt rajzoltak a tojásra, azután a "börzsönyben" megfőzték a tojást, melyről a forró vízben leolvadt a viasz és megmaradt a helyén a mintázás a piros tojáson. A husvéti nyuszi-legenda itt ismeretlen. Husvét délutánján a leányok "mátka tálát" vitték egymáshoz. A mátkatálban himes tojást, narancsot, süteményt /forgácsfánkot/ helyeztek el, a meglátogatott barátnő a tál egész tartalmát megtarthatta, de csereként ugyanannyit adott vissza a magából. Ünnep délutánján a nagy leányok az utca közepén "csingáztak": narancssal, almával, himes tojással labdáztek, a legények meg azon ügyeskedtek, hogy elkapják a repülő almát, narancsot, tojást. Ha ez sikerült, volt nagy sikongatás, nevetés.

Pünkösdkor nem voltak ünnepi szokások.

Nagypénteken minden nő, leánykák és öreg asszonyok is teljes fehér öltetben mentek templomba, ez a fehér szín a gyász jele volt. Ezen a napon az ujszülötteket mind elvitték a templomhoz, a templomi ajtószárfához kocogatták a csecsemők fejét, hogy egészségesek legyenek. Ünnepet tartottak egész nap, még pedig a reformátusok egyetlen böjti napjaként. A böjt abból állt, hogy minden háznál zsirtalan bablevest és zsirtalan mákos metélt tésztát ettek ebédre /elég bőségesen/, vacsorára azonban már - megszünyén a böjt - még a legszegényebb családnál is marhahus került az asztalra. Alójában a böjti napon többet ettek, mint máskor.

Nyári vasárnapokon délután az asszonyok kiültek a ház elé a kispadra és alkonyatig folyt köztük a terefere.

Szép és hasznos szokás volt Darányban, hogy amikor az állatcsordák elvonultak reggel a legelőre, kiki a háza előtt minden nap felseperte a gyalogjárót, ünnepeken pedig a kocsit is végig seperték, felgereblyézték, az összegyűlt szemetet, állati hulladékot behordták az udvarra a szemétdombra. Esős, sáros időben a gyalogjárót a homokdombról kocsival szállított homokkal terítették meg.

Május elsejét nem ünnepeleék meg, de nagy esemény volt ekkor a májusfa-állítás. Előző este - alkonyat után, - a legények csoportokba álltak és ki-

vonultak az erdőbe, ahol a nappal kiszemelt sudárnövésű lombosodó nyírfát - késői tavaszodás idején fenyőfát, - kivágták és a lovak nélkül magukkal húzott kocsi tengelyre fektetve vontatták be a faluba. Éjszaka a ház előtt nagy csendben gödröt ástak s abba állították a fát, melynek csak a tetején hagytak lombozatot és azt sok színes pántlikával, fehér üvegbe töltött vörös borral, almával és narancssal díszítették. A fát mindig lopni kellett az erdőből, csak a lopott fa volt igazi májusfa. A májusfalopést elnézte a helybeli erdőbirtokosság is, meg a szomszédos uradalmi erdészlet erdőkerülője is. A májusfa mindig nagy megtiszteltetést jelentett annak, akinek a háza előtt felállították. Májusfával köszöntötték azokat az eladó lányokat, akiknek már megvolt a maguk jelöltje, ezenkívül májusfát állítottak a tisztviselők háza elé, jegyzőnek, tanítónak, papnak, továbbá a korcsmák elé. A májusfát május utolsó éjszakáján ugyancsak titkolózva emelték ki helyéből és befektették az udvarba. A lányos házaknál a májusfa-állító legényeket megvendégelték, a tisztviselők borralvalóval ajándékozták meg őket. Azok a leányok, akik nem kaptak májusfát, alig számíthattak arra, hogy abban az évben férjhez mennek.

5.

Keresztelő, lakodalom, temetés.

Az áldott állapotba jutott nőre azt mondták, hogy viselősi, állapotos, vagy vastag. Még ma is tartja magát az a hit, hogy ha a terhes asszony megkiván valami ételt, leginkább gyümölcsöt, azt elő kell teremteni számára, mert ha nem jut hozzá, a születendő gyermek karján, vállán, hasán, hátán, vagy nyakán a megkivánt gyümölcs alakja marad meg anyajegyként. - A szülés a régi időkben mindig otthon ment végbe. A szülő nőt a szoba földjére terített szalma, vagy kukoricaszárra fektették. Minthogy ennek babchából eredő magyarázatát senki sem tudta megadni, valószínű oka az lehet, hogy a szennyeződéstől ekként megóvják az ágyneműt. - A szülést követő időben a férj a kamarában hált és ekkor mondták róla, hogy borjúkötelen van. A szopós borjút ugyanis rövid kötéllal kötötték el anyjától, hogy ne tudjon folytonosan szopni. A borjúkötél megakadályozta abban, hogy elérje a tehén tőgyét. - A baba legalább két hétig járt a házhoz, fűrésztötte az újszülöttet és gondozásban részesítette az anyát. A baba kötelessége volt meghívni a keresztelőre a keresztstülőket. Őt-hat, néha még tiznél is több komaasszonyt és komát hívtak meg az anya leánykori barátnői és a férj legénypajtásai közül. A keresztelőre az egyik komaasszony a templomba vitte a gyermeket, ott átadta a másiknak, aki keresztviz alá tartotta, végül a harmadik hazavitte. A keresztelőn a szülők nem jelentek meg. A keresztelő lelkész kérdésére a keresztstülők "igen"-nel válaszolva kijelentették, hogy a gyermeknek gondját viselik és arra törek-szenek, hogy istenfélő és hazáját szerető ember váljon belőle. A gyermek később köröszmamámnak, köröszpapámnak szólította keresztstüleit, akik köröszlányomnak, köröszfinek nevezték őt. Ezt a kapcsolatot mindvégig megtartották, de a gyermek gondozásában, nevelésében sorsának kialakításában nem vettek részt. Pontosán annyi keresztanyát hívtak meg, mint amennyi keresztapát. Ha leány, vagy legény is volt a komák között, annak keresztstülői párjának azt hívták, akiről köztudomásu volt, hogy a párjával házasságra fog lépni. Ha ez nem volt még tudható előre, akkor később a leánynak férje, a legénynek felesége automatikusan koma, illetve keresztstülő lett. - A keresztelőket vasárnapokon tartották a templomban az egész gyülekezet előtt. A keresztelőnél mindig jelen volt a baba is, aki a keresztvizet készítette elő a lelkész kezéhez. A keresztelési szer-

tartás után a komák, komaasszonyok kisebb lakodalomnak is beillő pasziton vettek részt. melyre már előző napon minden komaasszony egy egész kenyert, tyukot, sütésre előkészített rétest és süteményeket vitt. A pasziton cigánybanda nem szerepelt, csak egy cimbalmos, vagy egy citerás szolgáltatotta a zenét. Másnap reggelig tartott az evés, ivás, nótázás. - A gyermeágyas asszony élelmezéséről a komaasszonyok gondoskodtak mindaddig, amíg az ágyat el nem hagyta. A komaasszonyok előre megbeszélték egymást közt, hogy ki melyik napon látogatja meg és felváltva vitték a huslevest, tyukhust, süteményt és bort olyan mennyiségben, hogy abból nemcsak a gyermekágyas asszony, hanem az egész család jóllakhatott. Ennek a szokásnak az a magyarázata, hogy ha a szülő nőn kívül a családban nem volt más asszony, akkor a gyermekágyasság ideje alatt senki sem tudott gondoskodni a sütésről-főzésről, ezért a komaasszonyok vállalták magukra az élelemmel való ellátást. A szokás aztán olyankor is megmaradt, amikor a családban más asszony is volt, aki főzhetett.

A pólyás gyermeket tulzottan óvták, védték szélről, hidegtől, még nyári meleg időben is szoros pólyába kötötték. Amikor először vitték el a gyermeket a rokonokhoz, ott egy tyuktojást dugtak a pólyába, hogy egészséges legyen a gyermek. - Ha sokat sirt a "kicsiny", bizonyosra vették, hogy "szőmécé verték mög", ilyenkor szemvizet készítettek és azzal mosták meg a gyermek arcát. A szemviz mindössze abból állt, hogy izzó faszenet dobáltak a vízbe. - Két-három éves koráig a fiugyermeket is azé szoknyába öltöztették, nyilván azért, mert a szoknya könnyebben volt kezelhető, ha a gyermek "csunyétott". - A szoptatást igyekeztek minél hosszab ideig, néha két éves korig is elhuzni, mert az volt a hiedelem, hogy a szoptató asszony nem esik teherbe.

A kisgyermeket, főként ahol egyke volt, úgy nevelték, hogy annak akaratát teljesíteni hagyták, fenytetni, megverni nem volt szabad. A féltve őrzött, elkényeztetett gyermek uralkodott a családon és csak 8-10 éves korában kezdték megnyirbálni zsarnoki jogait, amikor már tulságosan terhes volt ez a családra, de amikor már nehéz volt a rendes utra terelni a gyermeket, aki követelő, durva, goromba és illetlen módon viselkedett a szülőkkel, még inkább a nagyszülőkkel szemben. De bármennyire fájlalták és panaszolták is a szülők a gyermek engedetlenségét, rosszasságát, azt még sem túrták, hogy más megfenytse. Az iskola sok sikerrel nyesegette az elhibázott nevelés következményeit, a serdülő fiatal maga is érezte, hogy téves uton jár, de azért mindig hiányzott belőle a szülők iránt való teljes tisztelet, meleg szeretet és bizalom. Csak a példásan szép életet élő, tekintélyes családok ismerték fel a helyes nevelés útját s ott meghittebb, őszintébb és melegebb is volt a viszony a szülő és a gyermek között. - A serdülő leánygyermekkel kevesebb volt a baj, legfeljebb új ruhákat követeltek a szülőkötől, a fiuk azonban már kezdtek benézegetni a korcsnába, ehhez pedig pénzre volt szükség. Ha nem kaptak elég pénzt a szülőkötől, akkor a régi szokás szerint a szülők háta megett felmertek a padláson félzsákra való gabonát, kukoricát és eladták a zsidónak, aki még előleget is szívesen adott a lopott terményre. A kimondottan korhely legény szerencsére nem sok volt.

X X X

Darányban egészen fiatal korban kötöttek házasságot, mert szükség volt a munkaerőre. Alig mult el 18-19 éves a legény, 16 éves a leány, már házasultak. Voltak azonban olyan legények is, akik előbb a katonáskodáson kívántak tuljutni, ezek 23-24 éves korukban nősültek és bizonyos, hogy az ilyen korban kötött házasságok megfontoltabbak és egészségesebbek voltak. Ha a leány 20 éves koráig nem tudott férjhez menni, már "vén lány"-nak tartották és ilyenkor mindent elkövetett a család és a rokonság, hogy valakinek "eldicsérjék" a leányt.

Nem lehet állítani, hogy a házasságok érzelmi okból jöttek létre. Maga a szépség és jóság nem mindig volt elég ahhoz, hogy jelentkezzék a

kérő a lányos háznál. Feltétlenül mérlegre került az a kérdés is, hogy a csúladnak mekkora birtoka van. A másfél, vagy két szessziós leány akkor is hamar férjhez tudott menni, ha nem is volt szépség, még válogathatott is a kérők között, de a csinos, kedves, egészséges és dolgozó leány csak a magafajta szegény legények közül várhatta kérőjét. Ritkán fordult elő, hogy sem a legény, sem a szülők nem ragaszkodtak a gazdag leányhoz, hanem csak azt nézték, hogy jó munkaerőhöz jussanak s ilyenkor a szülők nem kifogásolták a fiatalok között kialakult szerelmi kapcsolatokat sem. A szegény legény sem számíthatott arra, hogy gazdag család fogadja vőül, maga a józan élet, szorgalom és derékség nem mindig volt elég ahhoz, hogy gazdag leányt vehessen feleségül.

Tulajdonképpen már a házasodás előtti néhány évben kezdett kialakulni, hogy ki kinek lesz a párja. Egy-egy előnyösnek ígérkező házasságról a szülők és rokonok annyit beszéltek a fiatal legénynek és leánynak, hogy ezek lassanként beleérték magukat abba a gondolatba, hogy őket egymásnak teremtette az Isten. Megszokták, hogy eljövendő egypárnak tekintette őket a faluban mindenki. Abban az évben, amely jó termést hozott és az állattartás is jövedelmező volt, tehát a lakodalom tartásának anyagi alapja biztosítva volt, a legény nyíltan is udvarolni kezdett a leánynak. Ez az udvarlás abból állott, hogy a legény alkonyatkor minden este elsétált a lányos ház elé s az utcai kisajtónál megállva, várta a leányt. Nem sokáig kellett várnia, hamarosan megjelent a leány is. A legény a kerítésen kívül, a leány azon belül állt s órákig elbeszélgettek, elstutogtak a sötétben. Az őket elválasztó kerítés volt az a garde dame, mely megőrizte őket meg nem engedett cselekedetektől. Csak késő este szólt ki a leány anyja, hogy "gyéé bé, lányom, alunni is kéé". A bucsuzkodáskor előfordult egy kis ölelkezés, csókolózás is. - A fiu szülei egyszer aztán megkérdezték a legényt: mintha semmiről sem tudnának, - hogy "mi szándokod van avvaa a kis Katicávaa? Elvőszöd, vagy mi lössz?" Megbeszéltek, hogy melyik napon ér rá a fiu anyja arra, hogy elmenjen "kérőbe". Ezt a fiu az esti találkozáson közölte a leánnyal, aki a maga szüleinek jelentette a dolgot. A fiatalok közvetítésével végül megállapodtak abban, hogy mikor várják a kérőket. A kijelölt napon este a legény anyja egyik közeli asszony rokonával együtt elment a lányos házhoz, ahol nagyon várták őket, de úgy tettek, mintha csak most hallanának először a házassági szándékról. Így illett ez. A két kérő a szszony egy kis beszélgetés után előadta, hogy miről is van szó. A leány anyja meglepődve válaszolta - amint illett, - hogy ők bizony még nem gondoltak arra, hogy férjhez adják a leányukat, nem is tudják, mit szóljanak, hiszen fiatal még a lány, várhatna egy kicsit, ráér még férjhez menni. A fiu anyja is elmondta erre, hogy így igaz bizony, az ő fia is igen fiatal még, igen ráér még nősülni. A beszélgetésnek persze az lett a vége, hogy mind a két fél boldogan hozzájárult a házassághoz. A fiu anyja kis gyöngyház-nyelű zsebkest adott át a leány részére ajándéku, a legény számára pedig átadták a leány ajándékát, kis zsebkeszkenőt. A kéreánel a fiatalok nem voltak jelen, ők a szokásos módon a kerítés mellett beszélgettek most is, mintha őket nem is érdekelné az, ami bent a házban történik. A szülők ezek után hamarosan megegyeztek az eljegyzés idejében.

A kijelölt eljegyzési napon, vagy amint itt nevezték: az aaku /alku/ napján a lányos háznál együtt volt este a család néhány közeli rokona, mikor megérkeztek a legény szülei ugyancsak néhány közeli rokonnal. A fogadtatás nem volt barátságos, szivélyes. Ugy nézték a vendégeket, mintha ellenséges idegenek volnának. Le sem ültették őket, a háziak minden ülőhelyet elfoglaltak. Sem a leány, sem a legény nem volt jelen. Megkérdezték az érkezőktől, hogy tulajdonképpen mi járatban vannak? Erre az egyik vendég-férfi előadta, hogy "mink biza azér szüjesköttünk éde fáranni, a Jani ücsém kértére, hogy ha vóna kéetőknek valami Katica nevezetű tisztösségös lányik, azt mögkérgyük a zücsémnek, a Janinak." - "Nincs minékünk arra való

lányunk, éde jábára gyűttek keētők. Kéennek a züccsét nem is ösmergyük, saasé nem láttuk." - Így kezdődött és amikor ilyenképpen beszélgettek, valamennyien ügyeltek arra, hogy a teljes komolyságot megőrizték. Nagy nehezen aztán tisztázódott minden, van eladó lány is, ismerik a Janit is, de ismeri a két család egymást is s tudják, hogy "tisztösségös, böcsületős nemzet mindönik", ezért hát nem is volna ellenvetés a házasság tekintetében, de mit ad a vőlegény? "Mer ingyen nem aggyok a lányt!" Hosszas tanácskozás, alkudozás indult meg, eltartott egy oráig is. A kérők felajánlottak - mondjuk, - 20 koronát, de a másik fél kinevette őket, kevésnek tartották. Rá-ráigérték még 10-20 koronát. Az is kevés volt. Az alkudozás végén aztán megállapodtak 100 koronában, amiben a szülők jóval előbb már szépen megegyeztek. De ez volt a szokás, illem dolga volt a kemény alkudozás. Amikor létre jött a megegyezés, leültették a vendégeket, behívták a leányt, akinek a legény atyja átadja a bugyellárisból kiszámolt pénzt, amit a leány most már csókkal köszön meg, apósát is, anyósát is megcsókolja. Ezek után hozzáálltak a gyors asztalterítéshez. Közben izenetet küldtek a legényhez, hogy jöhet már. Az nem volt messze, ott várta a hívást a sötét udvaron. A vacsora alatt már nem alakoskodtak, vidám beszélgetés indult meg, a vendéglátók nagy tiszteletben részesítették a vendégeket. Muzsikaszó az alkun nem volt, csak nagy evés-ivás, mely hajnalig is eltartott. A leány anyja - az illendőség parancsa szerint, - gyakran törölgette könnyes szemeit: "Édös lányom, hát látod, éévisznek tégödet. Sasöm lössz má neköm lányom. Ezér nevételek fő én tégödet. Ollan árva löszök, minő a zárva madár!" - "Ne réjjon, édös, szé azért a maga lánya löszök én akkor is." - vigasztalta a menyasszony.

Hamarosan megegyeztek a "szabás" idejében. - A leánygyermek részére annak már születésétől gyűjti az anya az "Égyemást", a házilag szótt kendervásznat, meg a finomabb lenvásznat. Végekben várakoznak ezek a sífonér aljában arra az időre, amikor menyasszony lesz a lányból. Egy szombati napra összehívják a rokonasszonyokat, szomszédasszonyokat, akik már reggel hozzálátnak a szabáshoz: inget, szük-gatyát, bő-gatyát szabnak ki a vőlegény részére és minél gazdagabb a család, annál többet. 15-20 asszony teregeti és méregeti a sok vásznat, nagy zajjal folyik a szabás. A másik asszonycsoport a konyhában sűrög-forog, tyukot vágnak le, rétest nyujtanak, sütnék-főznek. Alkonyatra megérkeznek e férfivendégek is és a fiatalság is. Bevonul a cigánybanda is és amíg tart a vacsora, "hallgatókkal" szórakoztatják a vendégsereget. Vacsora után kiviszik a szobából a felesleges asztalokat, székeket és megkezdődik a tánc. Legkedveltebb tánc a lassu és a gyors csárdás, ezt járják reggelig. Közben egyegy polka, vagy lengyelke is előfordul. Tánc-szünetben pedig, ha van a vendégek közt olyan idősebb férfi, aki ért hozzá, sor kerül a kanásztáncra is, amit kanász-csárdással kísérek a cigányok. Alarcos "maszkák" lépnek a vendégek közé, falubeli legények, mányecskének, zsvány-nak, és tréfás alakoknak öltözködve. A fiatalság találgatja, hogy ki rejtőzik az álarc mögött és nagy a derültség, ha felismerik őket. Etel-lel, itallal kínálják meg őket, a maszkák aztán hamarosan eltávoznak. - Ezt a reggelig tartó vendégséget hívják "szabás"-nak.

Egyik napon a két nászasszony a fiatalokkal együtt beutazik Szigetvárra bevásárolni. Megveszik a menyasszonyruhát, koszorút, fátylat, cipőt a menyasszonynak, csizmát, fekete ruhát, kalapot a vőlegénynek. Itt veszik meg a művirág bokkrétákat is, amit majd a kalapok mellé tűznek a lakodalom napján.

Az eljegyzés után a vőlegény minden este meglátogatja a menyasszonyt aki most nem kiskapuban, hanem a házban fogadja már. Néha napközben is megjelenik a vőlegény és szorgalmasan segít ipának a favágásban, állatok ellátásában. A menyasszony is ellátogat néha napához, aki igen kedvesen

fogadja leendő menyét. A vőlegény és menyasszony kézenfogva járnak együtt az utcán, de még a szobában is egymás mellett ülnek és fogják egymás kezét.

Megállapodnak közben az esküvő napjában. Lakodalomnak, nagyvendégségnek nevezik. Külön vendégség van a vőlegényes és külön a lányos háznál. Mind a két család felkéri a legközelebbi férfi rokont a násznagyi tisztségre, amit a felkért rokon nagy megtiszteltetésnek tart és szívesen vállal. A násznagy tisztéhez tartozik a vendégek meghívása, a házasságkötésnél a tanuként való szereplés és a menyasszony kikérése. Vendég-hivogató tisztségében "Pozsovics" a neve. A vendéglátó családban nagy körültekintéssel megtárgyalják, hogy kiket kell meghívni a lakodalomba. Legtöbbször egész családok részesülnek meghívásban, de távoli rokonoknál, barátoknál megmondja a pozsovics, hogy csak két személyt illet a meghívás. Hogy ki az a kettő, döntse el a család. Nagyon vigyáznak arra, hogy "visszahívásban" részesüljenek mindazok, akiknél korábban ők voltak meghívott vendégek. A pozsovics belép a meghívandó család házába s ezt mondja: "Tisztótetű magikat a sógorom, hogy lögyenek szüvesek csütörtökön mögjelönnia fijuknak, a Janinak a lakodalmába, mind a zegész család". Sok házhoz kell a pozsovicsnak elmennie, le se igen ül. de egy pohár bort illik elfogaénia. Itt is egy pohár bor, ott is, nem csoda, ha tökéletesen elázik, mielőtt mindenkit meghívott volna. A kimaradtakat másnap invitálja meg nagy restelkedéssel. - A lakodalmat mindig csütörtöki napon tartják és pedig ezért ezen a napon, mert apéntek reggelig tartó nagyvendégség után vasárnap reggel következik a kisvendégség s a csütörtöki elkészített ételek nagyrésztét még vasárnap is el lehet fogyasztani, ha megmaradt. A lakodalom előtti egész hét készülődésekkel telik el. Néhány férfi és női rokont hívnak össze a lakodalmas házhoz segítségül. Disznót ölnek, borjút vágnak le /ez a férfiak dolga/, baromfit öldönsnek, azokat forrázzák, kopasztják, tisztítják, diót, mákot törnek, kölcsönként evőeszközöket gyűjtenek össze /ez az asszonyok dolga/, a szobákból kirakják a szekrényeket, ágyakat és asztalokat, padokat helyeznek be, nagy a sűrgés-forgás, tanakodás, vitatkozás, így nem lesz jó, így lesz jó. Ugyanekkor megindul a meghívott vendégek ajándék-hordása is. Minden háztól egy egész kenyeret, egy élő tyukot, egy tepsire való nyers rétest hoznak ajándéknak. - Az esküvő előtti napon egy, vagy két kocsival, felpátlikázott lovakkal elmennek a vőlegényes házból a menyasszony "égyemásáért", kelengyéjéért. Szekérre rakják a butorokat, Szökrényöket, ágyakat, dunyhákat, párnákat és úgy szállítják el letakarás nélkül, hogy mindenki láthassa, mit visz a menyasszony.

Csütörtöki reggel megérkeznek mind a két lakodalmas házhoz a vendégek. Paprikás perccel és pálinkával kínálják őket. A menyasszonyt korán elkezdik "főkészíteni". Egy-két ügyes kezű asszonyfésűli, koszoruba fonja a haját, ráadják a fehér menyasszonyi ruhát, fejére teszik a menyasszonyi koszorút, fátylat. Tíz óra felé megindul a násznép az esküvőre, az alvégből a vőlegényé, a felszezből a menyasszonyé. Csendben vonulnak, A menet elején két vőfély kézenfogva vezeti a menyasszonyt, két nyoszolyólány a vőlegényt. Őket követik a lányok, asszonyok, mögöttük a férfiak. A községhez előtt találkozik a két menet, bevonulnak az anyakönyvvezető elé és megkötődik a polgári házasság. Innen átmennek a templomba, amelyet ekkor már megtölt a kíváncsiskodó asszonyok, lányok serege. Napokig beszélnek a faluban arról, hogy milyen ruhája volt a menyasszonynak, milyen bátran mondta el az esküt, kik voltak, milyenek voltak a vendégek. - Az esküvő után a templom-udvaron a vőlegény férfi vendégeinek kalapjára az asszonyok feltűzik a piros müvirágos bokrétát, aminek az árát nyomban be is szedik. Ez a pénz az új páré lesz. Ezután megindul a menyasszony a felvég, a vőlegény az alvég felé, kiki a maga násznépével, bucsuzkodás nélkül. A templom előtt a cigánybanda vérja már a vőlegény vendégeit és muzsikaszóval kísérik őket. Nótázás ekkor még nincs, csendben történik a vonulás. Hazaérkezve megebédelnek. Kocsonyával kezdődik az ebéd, huslevessel folytatódik, utána következik a főtt,

majd pedig a sült hus, melyhez savanyu paprikát tálalnak. A turós, mákos, diós, káposztás, szilvalekváros és darás rétesek következnek végül és közben a násznagynak, vőfélyeknek nagy gondja van arra, hogy ha már csak félig áll az üvegekben a bor, azt sietve kicseréeljék tele üveggel. Így illik ez, mert ebből látszik meg, hogy a házigazda szívesen adja a bort. Pohár nincs az asztalon, /csak a későbbi években jött szokásba a pohár használata/. Mindenki az üvegből iszik és utána megtörülve kezével az üveg száját, ezekkel a szavakkal adja tovább a szomszédjának: "adom böcsülettée!" a másik rámodja: "vöszöm köszönettée!" Az étkezés idejére, de csak akkor, a férfiak leteszik fejükről a kalapot, a "dómán"-t pedig minden férfi illetlenül leveti, a háziszóttos fehér ing felett csak a fekete mellény marad. Abban az időben a férfiak csak fekete ruhát viseltek. - Ebéd után a násznagy összegyűjti a férfiakat és elindul velük "küjetségbe" a menyasszonyi házhoz. A "küjettek" között nők nincsenek. Mindenki borral telt üveget visz magával és utközben mindenkit megkinálnak egy-egy itallal. A násznagy élő kakast visz a kezében, a nyakában nagy kóttos karika van, a kalapján gazdag élőlevelekből font zöld koszoru. A "küjettek" /követek/ nótaszóval vonulnak végig a falun a lányos házhoz, oda azonban nem tudnak bejutni, mert a bentlévők gondosan elzárják a kaput, kisajtot és kiszólnak az érkezőknek, hogy "éde bé nem gyűnnek köjettek, nincs itt sömni keresni valójik, ésmöhetnek vissza, ahunnand gyűttek!" - Hosszas huzavona után végül megengedik a belépést, de előbb három kérdésre kell megfelelniök, Rendszerint a bibliából vett fogas kérdést kell megfelejteni a követeknek, akik bizony alig tudják kitalálni a helyes választ és néha arra van szükség, hogy a bentiek közül megszuggja nekik valaki a megfejtést. Csak ekkor nyílnak meg előttük a lezárt kapuk. A lányos ház vendégei gyorsan eltüntetnek az asztalról minden ételt, italt és elfoglalnak minden ülőhelyet, ezzel jelezve, hogy nem szívesen fogadják az érkezőket., akik hiába keresik a menyasszonyt, jól el van az rejtve a kamarában. Vidám tréfálkozás közben azt ajánlják a követeknek, hogy menjenek csak szépen vissza, menyasszony nélkül, mert nincs menyasszony. Végül előáll a násznagy, átadja az ajándék-kakast és szép beszédben megkérdezi, hogy kiadják-e a menyasszonyt a vőlegénynek. Az igenlő válasz nehezen születik meg, de végül mégis csak megszületik. "Mögmonhatik a vőlegénynek, hogy éegyühet a mönyasszonyér". Erre már előkerülnek a boros üvegek, leültetik a követeket és borral kinálgatják őket, az utközben megürült üvegjeiket is megtöltik borral. A követek aztán elbucsuának s visszaindulnak nótaszóval a vőlegényhez az izenettel: "Kiadik a mönyasszont. Löhet érte mönni!" Ekkor előáll felpántlikázott lovakkal a kocsi, melynek üléskosarait fehér szóttessel terítették le. A hátsó ülésen két nyoszolyó menyecske foglal helyet, elől a vőfély mellett a vőlegény ül, pántlikás ostorral ő hajtja a lovakat. A násznép, most már a lányok, asszonyok is, gyalog indul el. Végig dalolják a falut, a cigányok muzsikaszóval kísérik őket. A férfiak most is viszik a boros üvegeket és utközben mindenkit, idegeneket is borral kinálnak meg. Bevonulnak a lányos ház udvarára s megkezdődik a menyasszony bucsuztatása. A nyoszolyó menyecskék kivezetik a menyasszonyt az ajtóhoz, aki alig áll a lábán a zokogástól. De nemcsak ő sir, vele együtt sirnak a szülők, rokonok is. Előáll a vőfély és nagy csendben elmondja a bucsuztató verset. A menyasszony helyett elbucszuk a szülőktől, nagyszülőktől, testvértől, rokonoktól, szomszédoktól, lánypajtásoktól. Megköszöni az iránta való jószágukat, szeretetüket, hűségüket, köszöni a szülőknek, hogy felnevelték, fáradoztak vele. Utána nagy zokogás közben csókkal bucsuzik a családtól, majd felültetik a kocsira a menyecskék közé. A vőlegény mindvégig a kocsin marad, egyetlen szóval sem köszönti menyasszonyát. Végre nagy nótaszóval megindul a menet, a falu népe a házak elé állva nézi őket, a lányok, fiatal asszonyok végig kísérik őket a falun. Mikor megérkeznek a

vőlegény házához, a kíséző nézők csoportja kívül marad az utcán és onnan nézik az udvaron táncoló lakodalmásokat. "Tátogatók"-nak hívják ezeket a nézőket. A táncoló vendég-legények a tátogatók közül is táncba hívnak lányokat, menyecskéket, akik a tánc után újból kimennek az utcára. Alkonyatig tart az udvaron a tánc. Utána elvonulnak a tátogatók és követik őket a lakodalmások is, a lányok azért, hogy átöltözzenek, az idősebbek pedig az állatok ellátása végett. Vacsorához gyülekeznek újból vissza. Mikor az asztalnál ül már mindenki, a vőlegény bevezeti a menyasszonyt. Az ifjú párt a padra helyezett párnára ültetik és csak egy tányérat tesznek eléjük, aból esznek mindketten annak jeléül, hogy most már együtt kell járniuk az élet utjait. Az első tálát a vőfély hozza be és rövid tréfás versikével kíván jó étvágyat. Huslevessel kezdődik a vacsora, töltött káposzta követi, utána főtt és sült husok következnek, majd a rétesek. A vőfély minden újabb fogást verssel ajánl a vendégeknek. Egész vacsora alatt muzsikálnak a cigányok. Vacsora után az egyik nyoszolyó menyecskével elindul a menyasszony a menyasszonyi csókra. Előbb a menyecske ad csókot minden vendégnek, még a cigányoknak is, utána járva a menyasszony csokolózik össze minden vendéggel, nyomában lépeget a vőlegény tányérral a kezében és mindenki ebbe a tányérba teszi a csókpénzt.

A menyasszony-csók után az első szobából kihordanak minden felesleges butort, asztalokat, hogy minél több hely legyen a tánchoz. A hátsó szobában meghagyják az asztalokat, ott az öregek iszogatnak, dalolgatnak egész éjszakán át. Az asztalokon mindig ott áll a diós, mákos kalács, aki még tud enni, ehetik egész éjszaka. Az első szobában megkezdődik a tánc, a cigányok kis pihenők után fáradhatatlanul muzsikálnak folyton. - Ejjél felé a menyasszony elvonul a kamrába, ahol az asszonyok levetik róla a menyasszonyi ruhát és tarka menyecske ruhába öltöztetik. Fejére teszik a kontyot, a menyecske legpompásabb fejdíszét. Sok fehér csipkéből, apró piros, kék müvirágokból zöld levélkékből házilag állítják elő a kontyot, amit hátul széles, tarka mintás nehéz selyem szalagok díszítenek. /Ma már senki sem viseli, de néhány szép példány még megtalálható a faluban és a muzeumok részére értékes gyűjtemény-anyag lehet./ A konty a darányi asszonynak élete végéig szép fejdísz maradt. De amint multak az évek, a konty mindig kisebb, egyszerűbb, fehérebb lett és végül az öregasszonyok kontya már csak egy kis hófehér csipke volt. - Amint elkészültek az öltöztetéssel, a vőlegény bevezette az "új menyecskét" a táncolók közé és megkezdődött a menyasszonytánc. Sorra járultak az új menyecskéhez a férfiak is, nők is, még kis gyermekek is és egy rövid fordulót táncoltak vele. A tánc-pénzt most is a vőlegény gyűjtötte össze a kezében tartott tányérban. Kiki tehetsége szerint tett csókpénzt is, táncpénzt is a tányérba, néhány fillért, a módosabbak 1-1 koronát is. A tánc alatt a vőfély dolga volt ügyelni arra, hogy sokáig senki se járja a táncot az új menyecskével, hangos "eladó a menyasszony!" kiáltásokkal biztatta a vendégeket a táncra.

Ezután reggelig, kivirágos-kivirradtig tartott a tánc, nótázás, mulatozás. Közben hajnal felé még pörkölttel traktálták meg a vendégeket, amihez köretet nem adtak, mert "kolompért otthun is öhet mindönki öleget, csak nem aggyuk elejbik étt is csúfnak!"

Reggel bucsuzkodni kezdtek a vendégek. A házigazdától mindenki így köszönt el: "Köszönöm a hozzám való szüvességöt!" Reggel még pálinkát is itattak a bucsuzkodókkal.

Ezalatt a lányos háznál is vacsoráztatták a vendégeket. De sem cigányzene, sem nótázás nem volt és tánc sem. "Siratók"-nak hívták ezeket a vendégeket, a mulatozás, jókedv nem illett volna abba a házba. A menyasszony szüleit, testvéreit és egy-két közeli rokonát azonban meghívták vacsorára a vőlegényes házhoz és ott megkülönböztetett nagy tisztelettel fogadták őket.

Amint a vendégek elszéledtek, megindult a házban a takarítás, edény-

mosogatás. Ezt mind az idősebb asszonyok végezték.

Vasárnap dél előtt a két nyoszolyómenyecske és a két vőfély kíséretében az ifju pár templomba ment. A menyecske kontyát ekkor már az ünnepi "takaréttó" is diszította. A takaréttó vállig érő, széles fehér csipke, melyet a kontyhoz tűztek és csak templomba menetkor használtak, hátul a nyakat egészen eltakarta, elől a váll alatt keskeny kis szalagcsokorral erősítették két oldalt a bluzhoz.

Vasárnap zajlott le a lakodalom második része a "kisvendégség". Gazdasszony-vendégségnek, banyavendégségnek is nevezték. Eredeti célja az volt hogy most azok az asszonyok mulathassanak, akik a nagyvendégségben a sütés-főzés-tálalás nehéz munkáját végezték. A fiataloknak kellett volna átvenniük a konyhát és sütés-főzést helyettük. A valóságban azonban a fiatalok most is táncolt, mulatott, az idősebbek pedig éppen úgy végezték a sütés-főzést, mint a nagyvendégségben. Egy-egy jó táncos legény azonban nagy derűtséget keltve táncba vitte a huzódozó idősebb asszonyokat s úgy megforgatták őket, hogy abban semmi hiba nem volt.

Erre a banyavendégségre már a menyasszony rokonsága is hivatalos volt. Az új menyecske a ház ajtójában fogadta az érkezőket és a csók mindenkinek kijárt most is és a csókpénz nem maradt el most sem.

Meg kell még említeni, hogy a házigazda a lakodalomra nem öltözött ünneplőbe, az ő számára a lakodalom munkát jelentett s a mulatozók közt nem is igen lehetett látni, mert a boros hordók mellől nem mozdulhatott el. Egyre-másra töltögette az üvegeket borral, de a hordóhoz nem engedett senkit, nehogy valamelyik pityókás vendég nyitva hagyja a csapot. Ha fel is nézett néha a vendégek közé, akkor is oda állította a hordó mellé valamelyik megbízható rokonát. A vendégek nem is jártak le a pincébe, de nagy megbecsülést jelentett, ha a gazda lehívott oda valakit és ott kínálta meg borral.

A lakodalmat követő héten a lakodalmas ház asszonyai nagy kosarakba bementek Barcsra és a piacon eladták a sok turót, tejfelt, amit ajándékkul kaptak a meghívottaktól, de amit nem tudtak felhasználni. mert sokkal több volt, mint amennyire szükség volt.

x x x x x

Korholja az asszony az urát:

- Mér nem mégy eé a nászhó? Má két hetis beteg, osztán mög söm ni-zöd. Mit szónak a népek, hogy ennyit söm töszö mög.

- Jóvan na. Mögnizöm. Hónap lössz a naptya. Mögnizöm.

Amolyan félünneplőben lép be a látogató a szobába. Leül az ágy mellé a székre s nézi a sápadt arcú beteget.

- Na nászom, hát nem löhet?

- Nem löhet, - mondja beteg sirós hangon.

Aztán sokáig csak szótlanul nézik egymást.

Nagy sokára mégis megszólal a látogató:

- Fáj-é valahun?

- Fáj neköm mindönhutt.

Ujra hosszas csend. Csak nézik egymást.

Végre megint megszólal a látogató.

- A doktor mög mit mond?

- Recét irt, - válaszol a beteg alig hallhatóan. - Aszonta, hogy ögyem a porokat. Amit röndöt. Igön köserü.

Ujabb tartós hallgatás. A látogató csak nézi a nász holtra vált arcát. Gondolja magában: na szögén, neköd is öleged van. Alighogynem ez a zutósód, ha margyába éékésérhessünk mink tégöd.

Szótlanul nézik egymást.

A hosszas csend után megint megszólal a látogató:

- Öhetik-e?

- Önni öhetők, - mondja halkan a beteg.

Felragyog a látogató arca:

- Na ha önni öhetik, akkor mög izs gyógyé kéetők, aszondom.

- Hát önni öhetők. Nem mondom, hogy nem öhetők.

- Mög izs gyógyé kéetők, aszondom. Mer akkor nincs is ollan nagy baj. Ha öhetik.

A nászasszony kíséri ki a látogatót. A kapuban a szemét törölgeti a köténye sarkával.

- Nem éri emmög a gyühetet. Talámmég a hónap estét söm. Szé má högyösödik a zóra izs. Deé csak a züszte érte vóna mög, hogy lönne má ékkis uj bor a torra. Jaj, de mögvert engöm a jöterömtö, hogy ellen rosszkor kéé ennek möghaani.

Eggyik förfi a családbu eemén a paphó, oszt fökéri, hogy imáccságot tögyön a betegre. A pap osztán vasárnap a gyüleközet előtt könyörög perdikáció után a betegér. Hogy gyógyéccsa mög aa jó Isten, vagy peig tögyön vele valamit, ha nem életre való. Hogy né szenvedgyön sokat.

Megszólal a templom kis harangja. Csak rövid két percig csilingel, aztán elhallgat. De nyomban utánna már a középső haranggal együtt cseng-bong. Két perc mulva elhallgat, de csak egy lélekzetvételre, mert ujra felcsendül és most már hosszasabban zeng.

- Hallod-e, csöndétenek. Jajénnéköm! Kettöt csöndétöttek, akkor öreg löhet. Ki haahatott hát mög?

- De én nem tóm.

- Ereggy, kérdözd mög.

- Halli kéé, kinek csöndétöttek?

- Kinek? hát nekünk, lányom, nekünk. Mer a hótt má nem halli.

- Ki hótt mög?

A zöreg Öllés, a Topos. Szögén.

Mikor valaki möhaa, akkor a zasszonyok hama fökötik a zállát, hogy nyittaa né maraggyon a szájja, a szömére mög pézt tösznek, hogy assé ~~xxxx~~ maraggyon nyittaa. Akkor nagyhama fökészetik a halotti ruhába, mögmosik a zorcáját, osztán kiteréttik a hóttágy on. Valamöllik családbéli förfi éemén bëjelönteni a paphó, tanéttóhó, jejzöhó. Azután mög éemén möghinni a rokonyokat a temetésre. Sírásókat hij mög, mög akik a koporsót viszik a szemmihál lován. Éthun mög sühetössen nekiának a készéteshó. Tikokat ónek, diát törnek, mákot törnek, sitnek, főznek. Ste felé mög möggyünnek a vérasztók, ékkét öreg-gyebb embör, mög asszon is. Körü ülik a hóttat, éfélig mondik a halottas könyvbü a zinököket. Közbe-közbe bort isznak. Éfékor abbahagyik a vérasztást, ösznek, isznak, hazamönnnek. A hóttakra nappaa mindön órába harangoznak. A temetés naptján eggyik förfi éemén a paphó, tanéttóhó, mögjelönti, hogy készen vannak. Éere a tanéttó mögindu a zoskolás gyerökökkéé a halottas házhó, a harangozó mög mögen csöndét. A házná akkor má kitöszik a koporsót a szemmihá lovára, a népek is gyülekösznek. A zudvaron ékkis asztaa van fejer szüttesseé leterétve a tanéttónak, aara töheti a kalaptyát. A tanéttó a zoskolásokkaa, mög a néppéé elinökó két-három versöt, avvaa mögindunak a templom felé. Négy koporsóvivó vállon viszi a szemmihá lovát, akkor má mind a három harangot huzik, a nagyharangot is. A templomba a pap éépërdikáli a halottat, a tanéttó mög bucsuztatót mond, ollan szép versöt, hogy mindönki rén. Akkor mögindunak a temetőbe, oda má a pap is éékéséri a koporsót, a harangok mög addig szónak, még le nem tötték a földbe a koporsót. Ott is inökónek,

a pap mög imáccságot mond. Ennyibü á a temetés. Mikor a halottat éévitté a háztu, akkor hama kisöprik aszt a szbát, ahun a koporsó vót, a szemétöt mög a gyászmoznet után kihajéttik a zuccára, hogy a halott lölke né járgyon vissza. A temetés után a rokonyok mögen összegyülekösznek a halottas házná a torra. Ösznek, isznak, utóbb mög szép csöndessen hazamönek. - Van ókor ugy is, hogy a koporsót kocsivaa viszik ki a temetőbe, ellenkor három-négy vén banyát is főtösznek a kocsira, azok ráinek a koporsóra, mer aszondik, hogy annyirá mögerötlenödtek, hogy gyalogossan má nem möhetnek. Máskor peig tunnak ám a magük lábán ~~is~~ is jájni.

A sirhalmot egyszerű fejfával jelölték meg, népművészeti emlékek it nincsenek, diszes, faragott fejfa nem volt a temetőben. A sirokat néhány évig még ápolták, virágokat ültettek rá, de lassanként teljesen elhanyagolták, a fejfa elkorhadt, a sirhalom besüppedt, 15-20 év mulva már alig lehetett reátalálni. A temető-kultusz itt nincs kifejlödve, egy homokdombon össze-vissza temetkeztek, sirhalom-sorok, utak nem voltak. Ritka eset volt az, amikor az elhalt emlékére a sir fölé sirkövet állítottak. Kripta a darányi temetőben nincs. - Külön temetőjük volt a r. kath. válsuaknak, jóval kisebb, de jóval rendezettebb.

6.

Paraszti élet.

A lakosság tulnyomórészben földműveléssel és állattenyésztéssel foglalkozik. A gazdálkodást kizárólag az elődöktől öröklött tapasztalatok alapján végzik, a munkamódszereken évtizedeken át semmit sem változtatnak. Szakkönyveket nem ismernek, továbbképző tanfolyamokon részt nem vesznek, ujitásokat alig vezetnek be, a hosszú évek során leszűrt tapasztalatokat jónak találják. Buzát, rozst, zabot, árpát, kukoricát, burgonyát, takarmányrépát termelnek és köztes terményként babot és takarmánytököt, a kukorica-földeken. Zöldtakarmánynak lóherét vetnek, a lucerna a gyenge talajon nem diszlik. Vetőmagot ritkán cserélnek. Szőlőműveléssel az 1890-es évek után kezdenek foglalkozni a legelőnek is alkalmatlan homokbuckákon. Eleinte rizling és izabella fajokat telepítenek, majd fokozatosan áttérnek az igénytelenebb amerikai dürekt-termő fajokra, nohát és elvirát ültetnek, melyek bő termést hoznak. /Ma már kipusztultak a szőlőtelepek, csak a sik fekvésű és jobb talaju Lakatelek-dülőben maradt kevés ./ Földművelő eszközeik nem változnak: a lóvontatásu eke, borona és gyalu végzi a szántást, boronálást és hengerelest, minden más munkát kézi szerszámokkal látnak el, kapával és ~~kapával~~ kaszával; kézzel szórják el a vetőmagot, kézzel rakják le a vetőburgonyát; a kukorica- és burgony-földek ~~kivül~~ lófogatás sarabolásán kívül kézi erővel végzik a kapálást, fűkaszálást, aratást; fűkaszáló, arató, szántó, vető, burgonyafofgató gépjük nincs. A szántás, boronálás és hengereles a laza, gyorsan szétomló, homok talajon aránylag könnyebb, kevesebb erő kifejtést igénylő munka, mint a kötött talaju községekben. A kapálás is könnyebben, gyorsabban megy itt. Régebben a gabonacséplés is gép nélkül történt, vagy kézi cséppel, vagy lónyomtatásá. A kézi cséplést a pajták üresen hagyott közepén végezték, ott az esős időben zavartalanul végezhatték a munkát. Rendszerint négyen álltak fel a csépléshez, a maguk által készített cséppel, a keményfa hadarót maguk szíjazták fel az erős mogyorófa-nyélre. A mag kiverése után az összegyűlt szemetes gabonát felöntötték a kézi hajtásu dob-rostába, amely a töreket, polyvát elválasztotta a tiszta magtól. Fárasztó és hosszadalmas munka volt ez, de ezzel a módszerrel tetőfedésre alkalmas zsuppszalmát tudtak készíteni. Valamivel gyorsabb ment a lónyomtatás, melyhez 6-8 lo-

vat állítottak be egy időben. A gabona beágyazását már előző napon elvégezték este felé. Aggódva nézegették közben, hogy nem borul-e be az ég, mert ha eső lesz éjszaka, akkor tönkre ázik a kiterített gabona. A legelőről hazatérő csordást kérdezték, hogy lesz-e eső. Ha ugyanis a legelésző csordát nagy tömegben lepték el a marhalegyek, abból esős időre lehetett következtetni. A kézi csépléshez is, a nyomtatáshoz is a rokonságot szokták segítségül hívni, ezt a segítséget mindig visszaszolgálták. Ezek a cséplési módok akkor szüntek meg, amikor megjelentek a gőzgép-hajtású cséplőgépek. A gépi cséplést "masinálás"-nak nevezték és ünnep-szerű nagy eseménynek tartották. Eleinte a rokonság jelent meg a kölcsönösség alapján a masinálásokon, később a cséplőgéptulajdonos állandó cséplő munkás-csoportot állított össze, ezek gyakorlottabbak voltak és gyorsabban végeztek a nagy munkával. Őt-hat részcséplő gép volt faluban és egy hónap leforgása alatt az egész faluban befejeződött a falusi gazdák legfontosabb munkája, amikor a padlásra kerülhetett a kenyér gabona. - A mezőgazdasági munkákat a szüretelés kivételével minden gazda maga végezte el családjával, csak a nagyobb gazdák fogadtak fel napszamosokat, aratókat, kapásokat, kaszálókat. A napszamosok nagyobb része a szomszédos uradalmakban vállalt részes aratást. A nagy mezei munkálatok idején csak az idősebb asszony maradt otthon házőrzőnek, az ő feladata volt az apró állatok ellátása, valamint a vacsora-készítés. Kint a mezőn szalonnát, kalbászt, hagymát ebédeltek, de este bőséges vacsorát fogyasztottak, huslevest, főtt, vagy sült húst. Különösen aratáskor erőt adó ételeken éltek és az aratásra eltett bort itták.

A darányi ember szerette a földet, annak önkéntes rabjává szegődött minden erejét, egész életét a föld szolgálatába állította. Minden mezei munkát a maga idejében és teljes szívvel-lélekkel, szinte örömmel és boldogan végzett el. Aratás idején idején éjjelkor tért pihenőre, de hajnali három órakor már talpon vált és minden gondolatával, minden idegszállával, biztatás, nógatás, hajszolás nélkül vivta meg nagy harcát a földő a kenyérért, az életért. Ezért a hatalmas erőmegfeszítést igénylő szép, nagyszerű és hősi munkáért, amit a szántóföldeken, réteken végzett évről évre, egy egész életen keresztül, keményen és kitartóan küzdve időjárás, elemi csapásokkal szemben, csak elismerés, dicséret és csodálat illeti meg.

A másik terület, ahol ugyancsak szívvel-lélekkel végezte áldozatos paraszti munkáját, az állattartás. A ló és a szarvasmarha gondozása a férfiak feladata, a disznók és az apró jószág ellátása az asszonyok dolga. A gazda dédelgetett jószágja a ló. Ennek a gondozása, ápolása, kiméltése a legelsőrendűbb feladata, hiszen a ló az ő leghűségesebb munkatársa, barátja és azt lehet mondani, családtagja. Éjjel sem hagyja magára, ott alszik az istállóban a lovával együtt. A gazda és a ló ismerik, szerik egymást, a ló szinte megérti gazdája beszédjét s okos és hűségese oda adással szolgálja gazdáját, aki büszke a lovára és valamennyi ló között a maga lovát tartja legjobbnak, legszebbnek és hiba nélkül valónak.

A tehen már csak másodrendű kedvenc. Lelkiismeretesen, nagy gonddal látja el azt is, de csak akkor, amikor a lovait már rendbe hozta. Fogatásra a tehenet nem használja, de mégis igen fontos a tehentartás, mert a tehen a tejszolgáltatáson kívül trágyát ad és szaporulatával a gazda egyik fő bevételi forrását biztosítja.

A sertéstartásnak is rendkívül nagy fontossága van a falusiak életében. Az évi zsirszükséglet biztosítása, a füstölt hus, sonka, szalonna és kalbász-készlet nélkül a falusi háztartás el sem képzelhető. Az eladott süldők mindig szép pénzhez juttatják a gazdákat. - Minden háznál tartanak sok tyukot, kevesebb ludat, vagy kacsát, néha pulykát is. A baromfiak tartásából eredő haszon az asszonyok konyhapénze, igen sokszor

nem is pénzt visz a gazdaasszony a boltba sóért, cukorért, sörélesztőért, ecetért, hanem tyuktojást.

Élelmezésük nem változatos, de bőséges. Tik-/tyuk/huslevest, marha-huslevest, borsó-/bab/levest, kolompér-/krumpli/ leves, kápisztaleves, igen gyakran rántott levest és disznóöléskor dagadó levest ettek. Gyakran készítettek savanyu /tojásos/ levest is.

Sitt hus, pecsinye, főtt hus, tötött kápiszta, pörkött, fistött hus, disznóöléskor csurka, kóbász, kocsonya, pörcc a husételük. /Sült, pecsenye, füstölt, hurka, kalbász, tepertő/.

Sült /sitt/ kápiszta, isterc /zsírban sült liszt/, sitt kolompér is kedvelt és gyakori ételek voltak, sok vörös hagymát, fokhagymát és retket fogyasztottak. Tétre paprikát, uborkát savanyítottak, nyáron öntött salátát ettek, kedvenc ételük a törött borsó /zsírban piritott hagymával izesített bab-főzelék/.

Turós, mákos, diós, darás és szilvalekváros réteseket sütöttek elég gyakran, ugyanilyen töltelékkel kalácsot. A forgácsfánk és a palacsinta volt ismeretes, de szerették a buza- és kukorica-prószát is. Leggyakrabban téstájuk volt a zsiros pogácsa és az u.n. hükkönsitt. Az utóbbit kenyérsütés után sütötték ki a kemencében, amikor már nem volt forró a kemence. Innen a neve: hült kövön sült = hükkönsitt. A téstája azonos a pogácsáéval, de nagy tenyérvnyi nagyságu és lapos az alakja. A kitűnő rétesért és a hükkönsittért sok dicséretben részesültek a cserányi asszonyok.

A gyümölcsfogyasztás jelentéktelen volt. Akkor ették a mögyet, diót, csörösnét, szivát, aamát, körtét, szőlőt, dönnyét /dinnyét/, amikor érett, de tétre keveset raktak el, almát és szilvát aszaltak, almát, körtét, szőlőt teleltettek néha, de nem nagy mennyiségben. Szerették a sitt-tököt, még takarmánytököt is sütöttek.

A sütés-főzés gondja mindig az idősebb asszonyoké volt, a fiatalok külső munkát végeztek. A tényér használata sokáig nem volt szokásban, az asztalra tálból evett az egész család. Poharat sem használtak, egy üvegből ivott mindenki. Evőeszközként csak kanalat, esetleg még villát /vállakést/ adtak, kést sohasem, mert mindenkinek megvolt a maga zsebkeze, bicsakja. Szalvéta nem volt használatban, a maga köténye sarkával törölte meg mindenki a száját, kezét. Az idősebb asszonyok nem ültek asztalhoz, hanem külön, a tűzhely mellett fogyasztották el ételüket. Etkezéshez a férfiak mindig letették kalapjukat és levetették dolmányukat.

A régi időben a férfiak kizárólag csak fekete színű ruhát, fekete kalapot viseltek, a lábukra zszimát húztak. Hászítottes vászonból készült az ing és a gatyá. Nyáron a széles, vagy bő gatyát viselte minden férfi, a legnagyobb melegben is magukon tartották a mellényt, melynek zsebjében volt a bicsak, a gyógytő és esetleg a zsebóra. A gatyá ráncába tűzték a dohányzacskót is a pipát is. Minden férfi viselte a sötétkék kötényt, mely a gatyát védte a szennyeződéstől. Télen pantallót vettek magukra és ehhez fekete magas szárú cipőt, bakkancsot, főként ünnepi alkalomra, de leginkább csizmát viseltek. Sokan még télen is bő gatyában jártak. Hidegben cifra szűrt terítették magukra, de az idősebbek még nyáron is szűrt öltöttek magukra az ing is gatyá fölé templomba járás idején.

A nők munka közben fejkendővel kötötték be fejüket, a fiatalok kendője színes, az öregeké fekete volt. Maguk szőtte vászon inget és alsószoknyát, biklát, vagy pöntöt viseltek, a bulujz anyaga karton volt és a korhoz igazodva mindig sötétebbre változott. A sok szoknya volt a szép, járás közben jobbra-balra lendült a sok szoknya, kivált azoké, akik jól tudták "hentörgetni". Félcipőt abban az időben senki sem viselt, csak magas szárút és a csikorgó cipő volt a szép. A nagy lányok cipőrendelésnél nem felejtették el kikötöni, hogy csikorgó lögyön benne. Csak fekete színű harisnyát /kapcát/ viseltek. Ruháikat maguk szabták-varrták, ritkábban

egy-egy jól varró falubeli asszónnyal varratták. Rövid, térdig érő szoknyát viseltek, de az iskolás lányok mindig bokáig érő új szoknyát kaptak, mert ezt még akkor is tudták viselni, amikor már megnőttek. Bokáig érő szoknyát csak az iparosok feleségei, az "asszonyságok" viseltek. A nőknek téli kabátjuk nem volt, helyette nagy berliner kendőt kötöttek magukra. Ünnepeken a leányok haját szoros koszoruba kötötték, a menyecskék kontyot tettek a fejükre, az öregek ilyenkor is fejkendőt használtak.

Az ágynemű házi szőttés vászonból készült, télen vastag dunyhával takaróztak, nyáron pedig saját szövésű rongy-pokróccal. A házaspár egy nagy ágyban aludt.

Az 1890-1915-ös években Darányban is némi tért hódított az egyke, a déldunántuli református magyar falvak pusztító nemzeti betegsége. Nem a szegény néprétegben jelent meg az egy-gyermekrendszer, hanem a jómóduaknál vetette meg a lábát s ez arra mutat, hogy első sorban gazdasági okokra vezethető vissza. A nincstelen, vagy zsellér családjában minden felnövő gyermek egy-egy újabb munkaerőt, újabb keresét jelent, tehát gazdasági szempontból a gyermekáldás megakadályozása a szegény családnak nem lehet érdeke. A földdel bíró jómóduak viszont arra törekednek, hogy a meglévő vagyont együtt tartsák, illetve házasságok révén még gyarapítsák is. Az ifjú házaspár összebörönálásében tulnyomó esetben az volt a döntő, hogy a legény is, a leány is "egyes" legyen, az öröklendő vagyonban osztozkodó társa ne legyen s ekként a születendő utód a házasság révén már két birtoknak váljon gazdájává. Az egyke-hullám átvonult a falun, de nem tudott végzetesen gyökeret verni. Leghevesebb hullámverése idején is voltak családok, akiknél megszületett a második, harmadik gyermek is, sőt a közép birtokos Potonyiéknál a kilencedik is. Mikor Potonyiné végigment a falun a gyermekeivel, csufolkodva kérdezték tőle: éetértök-e a zuccába? öleg szélös-é? - Elfértek az utcában s amikor felnőttek, valamennyi a leggazdagabb családokhoz került vőnek, menynek, mert nem elkényeztetett egykék voltak, hanem dologhoz szokott derék emberek. Előfordult, hogy 10-12 éves korában meghalt az egyke. Vagy háboruban eset el. Talán ezek az esetek birták jobb belátásra az egykéseket? Mindegy, hogy mi okozta, de örvendetes, hogy az egyke-rendszer egyre inkább eltűnik a községből.

Az 1870-es években nagy tűzvész pusztította el a falunak majdnem felét. Egész házsorok égtek le s ezzel eltűntek a régi zsuppfedeles, talpas, vályogfalu, tűzfal nélküli öreg házak, helyükbe téglafalu, cseréptetős új házak kerültek rövid idő alatt. Akkortájt a környékben Darány volt új házaival a legszebb falu. Lassanként a tüztől megkimélt régi házakat is lebontották s ma már egy sincs belőlük. A régi talpas házak kémény nélkül készültek, szabad tűzhelyes "fistős konyhájuk" volt, a szobák földesek, apró ablakkal voltak ellátva s olyan alacsonyok, hogy a mestergerendákba akárki könnyen beverhette a fejét. A padlásfeljáró létra az utca-fronton állt a ház elején. Az új házak tűzbiztosabbak, egészségesebbek, nagyobbak, világosabbak. - Darányban igen kevés a széles, tágas beltelek, a szűk házhelyeken csak az udvar hosszában lehet házat építeni s mellette csak akkora hely marad, hogy a szénás szekér alig fér el benne. Az utca felől van az első szoba, mellette a konyha, emögött a hátsó szoba. A bejárat a konyhán van, a konyhából nyílik az első és hátsó szoba. Ez a tipikus építkezés a faluban. A lakóház hátsó részében van külön bejárattal a kamara, mögötte különállón a disznóól, ezt követi az istálló a hozzáépített pajtával. Hátrább, a belsőség végén áll a szalmatetős szénaspajta. Minden udvaron gémes kut van. A két pajta között kis konyhakert, a ház előtt még kisebb virágos kert. A lakószobák részben padlósak, részben még földesek, a konyhákat cementlapokkal padlózzák.

A házastársak ritkán szólítják meg egymást a nevükön. Hallod-é? Ede Haagass!. Ez a megszólítás. Az asszony az urát ebörnek, aptyiknak hívja.

A gyermek a szülőket papám, édősapám, nyanyám, édősanyám, édős szavakkal szólítja. A házastársak tegeznek egymást, a gyermek a szüleit magázza. A nagyszülők megszólítása: nagypapám, öregpapám, messzi nagypapám /ha nem együtt lakik az unokával/, nanyanyám, öregmamám, messzi nanyanyám, szülém, édős szülém. A fiatalabb az idősebbet bátyám, néném, bátya, nénye, kisbátyám, kiseném, ángyom, sógorom megszólításban részesíti és magázza. Az idősebb a fiatalabbat úcsémnek szólítja, férfit és nőt egyformán. Csak a fiú a gyermek, a lány csak lány. /Két gyereköm van, mög egy lányom./

7.

Nyelvi sajátosságok.

A darányi tájnyelv az alföldi-nyelvjárás-területhez tartozik, de erősen keveredve a nyugoti nyelvjárással. Az ö-zés éppen úgy sajátossága, mint a ly helyett a l használata.

Az e magánhangzó az alföldi nyelvjárásnak megfelelően ö-re változik, de természetesen nem úgy, amiként azt néhány városi népieskedő képzei. A darányi ember ugyanis sohasem mondja azt, hogy öttöm könyöröt /ettem kenyeret/, hanem így beszél: öttem kenyeret. Az özésnek megvannak a bizonyos irratlan szabályai, törvényei, amikre senkit sem tanítanak Darányban, de mégis hibátlanul tudja ott mindenki és amiket a nyelvjárás utánczóik sohasem tudnak jól megtanulni.

Az egy szótagú szavakat Darányban rendszerint ö-vel ejtik ki e helyett: lössz, möggy, szöm /lesz, meggy, szem/, de igen sok a kivétel, pl. a kert, mell, szent a darányiak ajkán is kertnek, melnek, szentnek hangzik. A két, vagy több szótagú e hangzós szavakban rendszerint az első e változik ö-re, a második, harmadik megmarad e-nek: mönet, öttem, könyeret /menet, ettem, kenyeret/, azonban gyakran előfordul kivételként, hogy a szó középső, vagy utolsó e hangja lesz ö: szerelém. nevezetős, emeletős, pecsönye, hemzsögnék /szerelem, nevezetes, emeletes, pecsenye, hemzsegnek/, de gyakran valamennyi e hang ö lesz: högyös, kösköny, vödör /hegyes, keskeny, veder/, sőt az is gyakori, hogy valamennyi e megmarad változatlanul: mese. kepe, eleven, mesztelen.

Olyan nyelvjárás jelenség ez, amelynek törvényeit én, aki minden filológiai előképzettség nélkül állítottam össze feljegyzéseimet, megmagyarázni, összefoglalni nem tudok.

A nyugoti nyelvjárás hatásaként a ly l hangzóra alakul át, a szó végén pedig elmarad. Góla, póla, ollan, amöllen, kevé, tavaa. /Gólya, pólya, olyan, amilyen, kevély, tavaly./

Mássalhangzó-torlódást a darányi nyelvjárás nem tűr, ezért van karajcár, poróba, firiss, torombita /krajcár, próba, friss, trombita/, de a szabályt erősítő kivételként megmaradt a templom, istréng, kréta.

A darányi nyelvjárás legjellemzőbb sajátossága a nyílt e hangzó zárt é, hosszú alakban éé hangra történt átváltozása. Bőfony, beá, bémök, ~~szitak~~ ~~szitak~~ evvő, röggé, ezönné, éé, éémönt, ééveszt /befon, beáll, bemegyek, evvel, reggel, ezennel, el, elment, elveszt/. Némely esetben ugyanígy e-re változik az i hang is: éllen, éllesmi, éttá, émensü /ilyen, ilyesmi, itt áll, innenső/.

A kend, kelmed, kegyelmed szavak elváltozása egészen sajátos a darányi tájnyelvben. A kend-ből lett a kee, vagy az ennél gyakrabban használt kée. A kelmed, kegyelmed kéekekée-re változott, a kendtekből lett a kéenök. Kéenök, kéenököt, kéenököt /kendet, kendteket, kendtektől/. Ez a megszólítás kizárólag az egyenrangú /paraszi/ idősebbeknek jár, az értelmiséghez tartozókat maga, magik megszólításban részesítik.

Ü helyett az i hang szerepel. Füst, fige, íres, tír /füst, füge, üres, tür/.

Az ö, ó hangot ü váltja fel. Kü, gyüműcs, ük, üsi, üsi. /Kő, gyü-

mölcs, ök, ősi, őszi/. Kivételek: pl. firdő, pöngő, öreg, /fürdő, pengő, öreg./

Az ó, ő hangzó hosszú ü-vé, u-vá változik a személynévmások ragczása során: tüllem, tülled, tülle, tüllünk, tülletök, tüllick, rullam, rullad, rulla, rullunk, rullatok, rullik. A l hangzó a magánhangzó hosszúságának fokozásaként megkettőződik.

A birtokos ragozásu szavak egyes és többes számú harmadik személyében az e, u hangból néhány esetben i lesz. Pénzi, véri, aptyik, lábik, hajik. /Pénze, vére, apjuk, lábuk, hajuk./

Érdekes a személynévmások alakulása. Magáról azt mondja: én. De ha is követi az én-t, akkor a két szóból enis lesz. En eemök. Enis ott löszöl. A többes szám első személyében sohasem mondják: mi, hanem mink. De minálunk, miróllunk. Ti helyett a tik van használatban, de gyakran a tiktök is. Tik is gyüttök? Tiktöket sohan nem láttalak. A harmadik személy ü és ük. Az "ük" néha "maguk" értelmű. Isten hozta őket! Istennek ajálom őket!

Szó végén a dj mindig ggy-re változik. Halaggy, maraggy, szalaggy, tuggya./Haladj, maradj, szaladj, tudja/.

A szó végén mássalhangzó után következő a ja, je helyére gya, gye, tya, tye kerül. Kargya, pörgye, körösztye, naptya /karja, perje, keresztje napja/. Ugyanigy alakul át a dja, dje is. Beszéggye, bolongya /beszédje, bolondja/

Szó végén az l, ly hangokat elhagyja, ugyanakkor a szó utolsó magánhangzóját megnyújtja s így lesz avvaa, evvée, ezönnée, kocsvaa, házzaa, dobó, csöké, öszó, tavaa, /avval, evvel, ezennel, kocsvival, házzal, dobol, csekély, eszel, tavaly/.

A ból, ből, ról, ről, tól, től ragok a szózáró l elhagyásával megrövidülnek, az ó-ból u, az ő-ből ü lesz és az utolsó magánhangzó hosszú kiejtésű. Oskolábu, szobábu, kerbü, időbü, házru, pallásru, földrü, asszontu, förfitü, /iskolából, szobából, kertből, időből, házról, padlásról, földről, asszonytól, férfitől/.

A d mássalhangzó az utána következő l, n, t hangzókhoz hasonul. Mógmollak, tullak, szalannak, támannak, hattáp. /Megmondlak, tudlak, szaladnak, támadnak, hadtáp/.

Az n gyakran ny-re változik. Fony, keny, mögnyü. /Fon, ken, megnő/. Ha pedig a n-t j követi, akkor a nj-ből nny lesz. Mönny, kenny, katlannya, /menj, kenj, katlanja/.

A s megnyulik, ss lesz belőle. Öregössen, högyössen, röndössen, igyenössen, esső, /öregesen, hegyesen, rendszeren, igyenesen, eső/

Szó végén elhagyják a l és r hangzót. Bá, má, tá, halá, talá, té, szé, /bár, már, tál, halál, talál, tél, szél/. Ez a kiesés ragozáskor is fentáll: téba, halát, tébe, szétü, /tálba, halált, télbe, széltől/. Kivételek: akkor, mikor, kár, nyár.

A ja, ják végződésű igék az i, ik végződést veszik fel. Tudi, láti, hallik, mondik, /tudja, látja, hallják, mondják/.

A ts, ds ccs-re változik. Mulaccság, neveccség, szabaccság /mulatóság, nevetség, szabadság/, de ugyanigy változik ccs-re a cs-s is: makaccság /makacs-ság/.

Érdekes jelenség az igen gyakran használt aszondi, aszondik /azt mondja, azt mondják/. A z hang sz-re változik, a t és m elsikkad.

Néhány szónak a tárgyesetét használják alanyesetként: lepént, szapont, lékvárt, /lepény, szappan, lekvár/, emélfogva ezeknél a szavaknál kettős tárgyas ragozás keletkezik: lepéntöt, szapontot, lekvártot.

A nyugati nyelvjárás hatásaként a s hangzó halvány zs-vé alakul. Azizs igaz. Hazsba rugta a csikó. Igyenössre állécsd azt a cüjeköt. Béviték szögént Kaposzba katonáékhó.

Ritkán előfordul, hogy a szó többes számát használják egyes számként:

szerbök /szerb/, Többször: szerbökök.

Gyakori eset viszont az, hogy többes számu állitmány mellett egyes számu az alany. Mőg-gyűttek a Józska. Eőfuttak a disznó. Há möntek a gyerekek? A jelentése: megjött a Józka a feleségével, elfutott a disznó a malacsaival, hová ment a gyerek a pajtásaival.

Néhány z-vel kezdő szóból elmarad a z. Álog, ápfog, acskó, ászló. /Zálog, zápfog, zacskó, zászló/. Ez azonban nem nyelvtani jelenség, hanem arra való téves törekvés, hogy az "az" névelőt helyesen alkalmazzák: az álog, az ápfog, az acskó, az ászló. Mikor a kisgyermek beszélni kezd, az anya abból kiindulva, hogy a gyermek ~~sz~~ a magánhangzóval kezdő szavakat megtanulja helyesen kimondani, az "az" névelőből elhagyja a z hangzót és beszél a gyermek előtt: a ajtó, a ebéd, a ostor, nehogy zajtót, zebédet, zostort tanuljon meg a gyermek, aki ennek következményeként csak később, néha egy-két év múlva kezdi használni az "az" névelőt.

A felnőttek a beszélni kezdő gyermekek előtt úgy alakítják a szavakat, hogy azt a gyermek könnyen ki tudja mondani: Adó-é éggy csókot? Tudó-é kacséntani? Mast nem látó engöm, mer eőbüttam. Még a nótájukban is rá-találhatunk erre: Hallod-é rózsám, hallod-é, Adol-é csókot, adol-é? Ha nem adó csókot, adok én ... A kisgyermekkel így beszélnek: Jó vagyó? Ha jó vagyó, kapó sitemént.

A személy név gyakran megelőzi a családi nevet: Pista, Nömös. Jani Mihádák. Ez olyankor fordul elő, amikor nagyobb embercsoport van együtt, ahol több Pista és Jani is van. Ilyenkor is a megszokott Pista, Jani megszólítást használják, de hozzá teszik a családi nevet a pontosság okáért.

8.

Szólás-mondások.

Gazda szőme hézlali a jószágot. Debiza inkább a kukorica szőme.

Kit éccőr a kégyó mögmart, amma a gyiktu is fé.

Mindéggy, hogy möllik ujjomat harapom mög, eszt-é, vagy eszt. /Két rossz közül nem lehet jót választani./

Égyik kutya, a másik mög eb.

Négy lába van a laanak, mégis mögbotlik.

Aszondi a lány a disznónak, mikor hajti ki, hogy hücsután, mer fő-ruglak. Mikor mög állapotos mönyecske, akkor mög aszondi, hogy hücski, mer elesöm benned.

A kanász is a háttusó disznót veri mindég. /Mert azt éri az ostora./

Nincs a zistennek ollan naptya, hogy én tikot né önnék, mög bort né innék. /Ha volna./

Sok tarka tiktya vót néki, még ét. /Sok piszkos, ügyes-bajos dolga volt életében./

Sokszor mögtörüte minállunk a késit, mast még is ellenünk van. /Sokszor jól-lakott nálunk, mégis hálátlan./

A van-bor a legjobb bor. /Ami nincs, az nem jó./

A szögént még a zág is húzi.

Kifelé á a szekere rüggya. /Elküldik, mert nem jól viselkedik./

Kébződ magadat a zén dómányomba. /Képzeld magadat az én nehéz helyzetembe./

Szömérmös kódisnak ires a tarisznyája.

Vőembörnek haagass a neve.

Gyühecc má, Kelemen! /Akkor mondják az asszonyok, mikor az utolsó kiszakgatott pogácsa is belefért a tepsibe. Egy Kelemen nevű ember megverte a feleégét, mert az olyan sok tésztát gyurt, hogy minden pogácsa már nem fért bele a tepsibe s így kárba ment./

Éccör a kerék főnek, éccör lenek. /A szerencse forgandó./
 Igaz embör nem gazdakszik mög.
 Majjra a zsidó söm ad. /Majd hozomra./
 Még saasé szorutam mög pénzbe, peig igön szeretnék. /szeretné, ha olyan sok pénze volna, amitől mozogni sem tudna./
 Hosszabb a péntök, mind a szombat. /Kilátszik az alsó szoknya./
 Pap söm pördiká kéccör. /Mért nem fagyeltél, még egyszer nem mondom el./
 Eröködik, mind a vicinális Páléná. /A Pálé dülő kis emelkedőjére a vonat gőzmozdonya nagy főfögéssel ment fel./
 Ha van eszöd, lögy ön is. Ha nincs, mönnyön eë egy szálíg. /Arra mondják, aki gorombán viccelődik./
 Lakva ismerszik mög a zembör.
 Asztaateréttés nincs edénycsörömpölés nekü.
 Ugy néz ki, mind a zadomák a naptárba. /Kopott ruházatu./
 Csöbörbü vödörbe.
 Szögén embör vizzéé főz.
 Fének, mind a Kisfogaras laai. /Rossz gebéi voltak, minduntalan megálltak pihenni. Szégyelte ezt a gazdájuk, ilyenkor - ha látták, - azt kérdezgette lovaitól, hogy mitől féltek?/
 Nē sühess, dicséretre má ussöm érhecc haza, csak gyalázatra.
 Éccör születünk, éccör kēē möghaani. /Veszély idején mondták./
 Nē fordécsd hátára a könyeret, mer pör lösz a házba.
 Mi lössz ebbü a sok hóbu? - Só, ücsém, küsó. Ha mögéri a nyarat.
 Még a szöme söm ájjó annak. /Szeme sem áll jól, rossz ember./
 Nincs étt a zókulám, de a nevetem talán a zeszömmēe is letóm írnya.
 /Eszemmel is le tudom írni./
 Vérágzik a kökény, mög-gyün a hideg.
 Udvara van a hódnak, szeles idő gyün.
 Pakojj zsidó, pusztu a vásár. /Elvégezték a mazón a munkát, mehetnek haza.
 Még élök, addig nem vetkőzök lē. /Nem iratom át a birtokot./
 Illön lē, nē vigye eë a záminkat. /Üljön le, ne vigye el az álmunkat.
 Magunk kutyája kőkét kēē pártoni. /A magunk fajtáját pártoljuk./
 Szöröncsés, mer hetedik gyerök.
 Jó gyerök ehha aaszik./Ha alszik./
 E - Öj, de mögásztam tēnnap. Szénát gyötöttem a Pērétába. Éccör csak gyün ám a nagy fölhő. Odanizzön kēētök, mondom a zöregapának.
 Ászondi, eccsak még a kovárté-csinyáló, fijam, a regiment még ezután gyün. Gyütt is a jóistenét. Éccör hörtelen nagyot duran a zég, eëre ~~mamta~~ osztán mögerett. Mindha csöbörbü düntötték vóna. Bemenekütem a petrönce alá, ékkicsinyt a zöreg is bēbutt alája, de a seggi kimmaratt, asztat oszt úgy verette a zesső, hogy facsarhatta utánna a gatyát. Monta izs a zöreg, hogy aszondi, naa zeggyistenét, a zannyának, énelem mast eëbánt. Nagyhama osztán mögen sitött a nap, de jábára, a gyöttésnek vége lött. Hát így mögjártuk, látod-ē.

A kutyák történettye.

Tudhati maga izs, szē ölékször láthatta, a maga szömévēe, hogy mikor ollan két kutya találkszik, akik nem ösmerik egymást, akkor legēesőbe izs mindönik mögszagoli a másiknak a seggit. Ez a zēeső, mikor találkosznak. Nem tóm, maga tudi-ē, hogy mér szagolik egymást. Ha nem tunná, majj én eemondom.

Eccör régön, igön régön vót, a régi öregök beszéték, hogy a biró férhő atta a lányát. Akkora vendégség vót, hogy akkora még nem vót müté velág a velág. Na jó van. Möghitták a zegész falut, mindönki ott vót. Möghitták még a zösszes kutyákat is. A kutyáknak mögparancsóták, hogy

tisztösségössen viseeköggyenek, sömni baj né lögy, mer ha nem viséékönnek tisztösségössen, akkor kiverik őket a lakodalombu. Na jó van. A vendégök dalloztak, táncótak, de lektöbbet öttek, mög ittak. Vót mindön bővön. A csontokat szépön ledobáták a zasztáa alá, ott mög a sok kutya szépön rá-gogatta a csontokat. Na jó van. Nem vót sömni baj. De éccör hörtelen ollan bidösség lött, hogy a vendégök mind befokták a zórikat. Ki tötte eszt a csufságot? - kérdöszte a sok vendég. Ráfokták a kisbiróra. De a kisbiró szögén váttig aszonta, hogy aszondi üneki esze ágába söm vót. Hát akkor ki tötte? - mondogatik a vendégök. Vót kösztik égyg öreg embör, ammindönt tudott, mer igön okos vót, oszt aszonta, hogy ü mögtudi mondani, hogy ki tötte. Sönki ögyéb, mind a kutyák. Igaz is vót, csakugyan a kutyák tötték. Na lött is eere nagy háboruság, igön mögmérgettek a népek a kutyákra, oszt ami ami söprü, bot, mög ostor akatt, avvaa mind a kutyákat keszték itni, verni, kergetni. A tisztösségös kutyák igön röstellötték, hogy akatt köz-tik égyg, aki így mögfeletközött magáru, eé is határoszták, hogy mögverik aszt a zéggyet. Futtak, menekütek a kutyák, ki möre tudott, mer igön haj-tották őket. Na jó van. Mast nem vöhatték kerhóra, majj hónap. A nagy sü-jetségbe csak annyit tötték, hogy hörtelen égyg rozmaringágat duktak a vétkösnek a seggibe, hogy hónap majj ráösmergyenek arru a rozmaringru. Avvaa eészélettek a kutyák. Na jó van. Másnap osztán neki átak mökkeres-ni a rozmaringos kutyát. Keresték a rozmaringot. De biza jába keresték, nem taláták. A zutánna való napon is keresték, mög azutátú is mindég, mer nem akarik abba hanni a dógot. Még máig is keresék. Ha két ollan ku-tya talákszik, akik nem ösmerik égygást, legéésöbe is aszt vizsitálik, hogy van-é a seggibe rozmaring. Hát ez a történettye ennek.

/Elmondta öreg Faragó István harangozó./

Meg kell jegyezni, hogy Darányban a segg és hügy szavakat nem tart-ják illetlennek és igen gyakran használják teljes jóhiszeműséggel. Seggön ülő /guggós/ borsó. Seggölő vonat, /a mozdony hátulsó része áll elől/. Iss a seggibe ennek a rossz gyeröknek! Ugy mögtámattak, hogy seggée kel-lött kigyünnöm. /Hátrálva/. Ebbe a székbe illön tisztölendő asszony, ennem töri mög a seggit. Ne áll mög oda a ló seggibe, mer rugós. - Öntögesd a lóhugyot a ganyéra, attu érik mög jó. Hügyozott a kicsi, - mondják a pólyás gyerekről. Ha mögfázok, sokat kée hügyozni, - mondja az öreg ember. - A darányi ember illemtudó a maga módja szerint, mindig vigyáz arra, hogy ~~hogy~~ az illem ellen ne vétsen, de a fenti szavakat az illetlenkedés szán-déka nélkül használja és a legtermészetesebbnek hiszi.

Az óvatos, ravasz paraszt jellemzéséül, - mert ilyenek is voltak a faluban, álljon itt egy kis beszélgetés a statisztikai adatszolgálat-tal kapcsolatban.

- Hány hold földje van, bátyám?

- Neköm? Hány hód földem? - Tépelődik, hogy bevallja-e az egészet, mert hátha adóemelés céljából írják össze. - Tizenkét hód. De nem valami jó földek.

- Tizenkét hold összesen?

- Hát, hát. Ugy. Összesen.

- Szántó, rét, mind benne van?

- Mind, mind. Rét? A rét az nincs benne. Aszt tunnám, nincs benne.

- Hát mennyi rét van?

- Mennyi? Mennyi rét? Aszt tunnám, két hód. Annyi.

- Szóval két hold.

- Annyi. M^og m^eg a Kismez^obe is van egy kicsi.
  - Az mekkora?
  - Mekkora?
  - Mekkora.
  - Hát ugy véleksz^ok, az is m^og van egy hód.
  - Szóval 15 hold.
  - Annyi van. Körübelü. Több nincs.
  - Szől^o?
  - Szől^ol^o? Az nincs. Sömmi. Csak egy kis elő.
  - Mekkora?
  - A szől^ol^o?
  - Az.
  - Ass^om nagy. Csak egy kis elő. Fé hód ha m^ogvan.
  - Felesége van?
  - Van. Egy.
  - Annak van-e birtoka?
  - A zasszonynak?
  - Annak, annak.
  - Van neki valamölles.
  - Mennyi? Hány hold szántó, rét, szől^o?
  - A zasszonynak?
  - Annak, az asszonynak.
  - Asztat én nem tuthatom.
  - Nem tudja? Hát nem közösb^en gazdálkodnak?
  - Közösbe? De úgy. Közösbe.
  - Akkor csak tudja, hogy mennyi az?
  - Ékkicsit tudom, de rosszú emléksz^ok má, egy kis fejbajom van, osztán öregsz^ok is má...
  - Hát akkor küldje be az asszonyt, majd az elmondja.
  - Kügyem b^e?
  - Küldje.
  - Szé azér nem k^ee béküdeni. Talán m^ogmonhatom enis.
  - Hát akkor mondja.
  - M^ogmonhatom.
  - Mondja már, az ég áldja meg magát.
  - Szóvaa, hogy mennyi f^oggye van?
  - Azt, azt.
  - Van neki valamölles. Ugy véleksz^ok, tiz^onkét h^oggya van.
  - És réttje?
  - Réttje? Az is van. De^e egy f^ortáho való.
  - Mennyi az?
  - Mennyi? A rét? Egy f^ortáho való. Három hód.
  - Na hála Istennek! Hát szől^o?
  - Szölleje? Az is van, szölleje. De a zegész noha. Nem sokat ér.
  - De mekkora?
  - Nem nagy. Csak egy kis elő. F^ohód is alighogy van.
  - Na végre! Hamarább is megmondhatta volna.
  - Hamarábban? Szé m^ogm^ontam. M^er n^e montam v^ona m^og?
- Otthon aztán egész nap azon t^epel^odik, hogy nem lett volna-e jobb mégis, ha néhány holdat letagad. Nem lesz-e ebből baj? - Ugy viselkedt az összeírás alkalmával, mintha valóban valami kis fejbaja volna, pedig éles az esze, de ilyennek született, óvatosnak, ravaszkodónak.

Darányban a földművel^o gazda neve Pógár. /polgár/. Van egész heles, egész szessziós pógár, 12 holddal, féheles, f^oszessziós pógár 6 holdas, f^ortá heles, f^ortá szessziós pógár 3 holddal. A paraszt elnevezés sért^o, nem használják.

Köszöntések.

A családtagok sohasem köszöntik egymást, köszöntés nélkül mennek el hazulról és visszatéréskor sem üdvözlik egymást. Az asszony így fogadja egész nap távol volt férjét: na mög-gyütté? - Mög, - válaszol a férfi. Legtöbbször még ennyi köszöntés-pótló-kérdés és felelet sincs. Nem köszönnek egymásnak a szomszédok sem, mert napjában sokszor találkoznak egymással. Más család meglátogatása alkalmával azonban mindig illemtudóan köszönnek és az utcán való találkozások során is. Rendszerint a fiatalabb köszön előre az idősebbnek, de a kapuban állónak mindig az köszön előre, aki elmegy a ház előtt. Maga az üdvözlés nem juttatja kifejezésre a kellő tiszteletadást, nyájasságot, barátságosságot, valami jelentéktelen kérdést kell hozzá fűzni. - Jó napot, Pista bátyám. Nizöget? - Aggyon Isten, Lidiskám. Nizögetök. Na há mégy? - Bémök éere főnek. . Na igön jó van. Szó nélkül elmenni egy-más mellett igen nagy sértés. Ha látja is az elhaladó, hogy mivel foglalkozik a másik, akkor is illik megkérdezni: Na micsinyá keetők? - Ekkis aprófát vágok. - Na igön jó van.

A következő köszöntések vannak használatban:

Agyonisten! Agyisten! - Aggyonisten tenékd is!

Jónapot! Jónapot aggyonisten! Szöröncsés jónapot kívánok!

Jóröggéet! Jestét! Jéccakát!

Isten álgyon! A zén Istenöm álgyon mög tiktöket!

Istennek ajállom! Istennek ajállom üket! /magikat/.

Csöndes jéccakát kívánok! Nyugodalmas jéccakát aggyon Isten!

Isten maraggyon velik!

Egességére vállon a zéccakai nyugodalom!

Szöröncsés utat kívánok! Isten hordozza szöröncsévée!

Jétvágyat kívánok a zebédhő! - mondják, ha vendég is ül az asz-

talnál.

10.

Dalok, mondókák.

1.

Sargyu túske bököggye a farodat,
A szerelöm szoréccsa a szüvedet,
Ferkó bácsi csak messzirü nevettye,
Hogy a lányát bérös legén szerettye.

2.

Ha bémögyök a derányi templomba,
Hármat pöndörödik rajtam a szoknya.
A legényök aszt susogik a karba,
Ki babája ez a kislány, de csalfa.

3.

Nagyderányi lányok tikot ütettek,
Egy tik alá harminckét tojást töttek,
Harminckét tojásbú csak eggy kakas lött,
A kártyavetőnek igassága lött.

Nagyderányi lányok Isten veletök,
En má többet nem beszélök veletök,
Nyijjon ki a tejarózsa a kertötökbe,
En má többet nem szakisztok belüle.

4.

Kilikatt a kötény közepe,
 Bevargya a babám estére.
 Vigyázz, vigyázz, szőlke csinos kislány
 Mög né szurd a tüvéé a kis kezedet.
 Öszöm aszt a hamis, öszöm aszt a bogár
 Csillagragyogásu szömödet.

5.

Ez a kislány akkor szép,
 Mikor koszuru van a fején.
 Émén a zisten házába,
 Ráboru a lányok sorára.
 Imakönyv van a kezébe,
 Barna szeretője van a zeszébe.
 Páros csillag a zégön,
 Ragyog a fekete szömébe.

6.

Cigány csufoló:

Cigán, biligán,
 Turút öszik a zuccán.
 Kértem tüle, de nem ad,
 Még aszándi, pofon vág.
 Fővöszök egy durungfát,
 Léitöm a dörékát.

7.

Idegen falubeliek után kiáltják a gyeremekek:

Bácsi, maga nem mohácsi?

8.

A rongy-szedő így trálkozik az asszonyokkal:

Van-e eladó rongy asszonyok? /Rongy-asszonyok./

11.

Történeti emlék.

Országos jelentőségű történelmi esemény Darány községhez nem fűződik. A falu egyik dülőjét azonban, mely szőlővel van beültetve és átjárhatatlan sűrűségű tuskés-bozótos "vágás" vesz körül, Laka-teleknek nevezik. Nevét - a községben fentmaradt hagyomány szerint, - arról a Laka nevű török főúrtól nyerte, aki Sziget eleste után, a török hódoltság éveiben ezen a területen díszes kastélyt építtetett magának és pompás ligettel vette körül. Okmányszerűleg nincs bizonyítva ez a hagyomány, mindössze a név enged következtetni a feltevésre, valamint az a tény, hogy a terület egy kis részén még most is vöröses színű a talaj, ami feltehetően régen elpóladt égetett téglá nyomait mutatja. Ezen a kis területen szántás, kapálás közben többször találtak régi rézpénzeket, melyeknek nyoma vészett, de nem lehetetlen, hogy egy-egy családnál még ma is van belőle néhány darab.

Öreg emberek ismerték még azt a darányi volt ^{nemzetőrt} népfelkelőt, aki a 48-as szabadságharc idején azok közé a polgári ^{nemzetőrök} felkelők közé tartozott,

akiket kaszákkal felfegyverezve a Dráva-partra rendelték ki azzal a feladattal, hogy akadályozzák meg a Jelasics-féle sereg vizen való átkelését. Ez az öreg ember így beszélt el annak az időnek az eseményeit: - Ott átunk a parton, oszt éjjjé-nappaa csak vártuk a horvát sereget, de azok nem gyűttek. Mink mög csak heverésztünk, pipáztunk. De éccör osztán mögláttuk ám a zellenségöt. Na mast mi lössz? Nem vöttem észre, im hogy félök, de mikor éccöre csak éekesztek a puskák rotyogni, nízöm, hát látom ám, hogy rözög a szélös gatyám. Ebbü tttam mög, hogy félök. Mikor mög éccör nagyot szót égy álgyu is, a magyarok abba a szömpil-tantásba úgy ée-futtak a helszinrű haza, hogy közülenk sönki fia nem maratt ott. Ennyibú át a mi hábcrunk.

12.

Szójegyzék.

Befejezésül egy betürendes szótárt csatolok feljegyzéseimhez azokról a tájszavakról, melyek a darányi nyelvjárásban előfordulnak. Bizonyosra veszem, hogy az itt felsorolt szavak többsége más, kiváltképpen Somogy megyei tájszólásban is megvan~~na~~, mégis szükségesnek vélem a szótárba való felvételüket, mert csak így tűnik ki, hogy mik azok az irodalmi nyelvtől eltérő szavak és kifejezések, melyeket a darányi nyelvjárás is használ. A szótárban található egy része azonban mégis olyan, melyek kizárólag csak a darányi sajátos tájszólásban lelhetők fel.

Helyén való lenne még egy olyan irodalmi szavakat felsoroló szótár elkészítése is, amely szavakat a darányi ember érti ugyan, de soha nem használja. Remélem, hogy talán erre a munkára is sort kerithetek egy későbbi időben, hiszen ez a szótár jelentős kiegészítése lehet feljegyzéseimnek.

13.

Befejezés.

Jól tudom, hogy feljegyzéseim csak apró és hiányos pillanatképek abból a nagy anyagból, ami alapos és teljes feldolgozásra vár még. Tudom, hogy az összeállítás hiányos azért is, mert sem fényképek, sem hangfelvételek nem egészítik ki. Hiányos, mert egyes népszokásokat csak érintettem, de a részleteket nem jegyeztem fel, pedig a teljességet csak a legapróbb részletek lerögzítésével lehet elérni. Amennyire egészségem, erőm és anyagi helyzetem ezt megengedi, a gyűjtéseket és feljegyzéseket folytatni kívánom.

Végül még annyit, hogy feljegyzéseim az első világháboru előtti időre vonatkoznak.

Pécs, 1964. április 11.

V e c s e y F e r e n c
/Pécs, Székely Bertalan
u. 31./

S Z Ó J E G Y Z É K

A

- aaku = 1. adásvételi egyezkedés, 2. eljegyzés, melyen megállapodnak abban, hogy mennyi pénzt ad a vőlegény a menyasszonynak. Az ilyenkor szokásos vendégség neve is aaku.
- aama = alma
- aara átá= arra által. A dráván tuli Horvát-országot jelenti.
- aasó = alsó. Aasók = az alsó szomszéd.
- aara vetők = arra gyanakszom.
- aaszög = alszeg, a falu déli fele.
- accéde = add ide.
- acskó = zacskó.
- adózik = adót fizet. Mink má léadóztunk.
- agárca = akác
- aggat = 1. fogásra akaszt, 2. utban van. ^{de} e aggass ett örökkön, te gyerök.
- agyak = agyag. Agyakos gödör.
- agya = adja. Aggyak, aggyá.
- ajbaj = baj.
- ajándok = ajándék.
- akona = boros hordó fadugója.
- alájja = alá.
- alának = alszeg felé. Eémök eére alának. Igön fekete fölhö gyün alának.
- alacsiny = alacsony
- akkurát = éppen. Akkurát ollan. Akkurát eszt gondótam enis.
- akkurátus = alapos, pontos.
- alighogynem = majdnem
- alla = alja
- allaz = 1. fát nyes, ágat vág le, 2. almoz, almot rak a jószág alá.
- aluttej = aludt tej
- annyik = anyjuk. Aptyik = apjuk.
- annyirá, annyiránt = annyira.
- anná fogton = annál fogva. Jelentése: csak azért. Anná fogton söm mök hozzájik.
- aranbu van = aranyból. De ragozatlanul: arany.
- asszon = asszony.
- aszaa = aszal. Aszalluk, aszalik.
- aszondi = azt mondja. Aszonták, aszontátok.
- asztuttam = azt tudtam. Jelentése: azt hittem.
- attak = adtak. Attam, attunk, attatok.
- aszaafia = asztalfiók.
- asztat = azt.
- atyafiaik = csak többes számban használt megszólítás. Fog-gyok mög, atyafiaik! /Ha nagy erő kell valaminek a megemeléséhez./
- aután = az után.
- avatás = a háziszóttas vásznat használatba vétel előtt vízben áztatják, sonkoló fával puhítják, ütögetik.
- avétt = ócska, használt, rongyos /ruha/
- azonba, ezönbe = az alatt, ez alatt. Még én katonáékná vótam, azonba möhaat a zöregpapa.
- azér = azért, ritkábban: azé.
- azútátu = azóta.
- édogá = álldogál. Ádogátam, ádogátatok, ádogának.

águsfa = két águ fa, kutágus.
 ágláló = fonalvezető, /áspáló, fonalazó a szövőszéken/.
 ágyaz = 1. ágyat vet, 2. mikor még nem vót masina, laakkaa nyomtaták a gabonát. Mára előtte este eeterögették a kővéket a szűrűn, mög-
 ágyaszták.
 ágyás = ágy a virágos, v. veteményes kertben.
 ámik = álmuk. Ámom, ámunk, émotok.
 áp = záp. Ápfog, áptojás.
 árenda = bér. Árendások, árendaföd. A bér szó alig használatos.
 ásétt = ásít. Áséttunk, áséttok.
 áspáló = fonalazó a szövőszéken. De inkább ágláló.
 át = állt. Átam, átá, átatok, étak.
 átaamók = által megyek.
 átat = állít. Átati a kisgyerököt. Mógátati a laakat.
 átabota = összeviszsa /beszéd/, összekapkodott rossz munka.
 áttó helébe = álltában.

B

bacskor = bocskor.
 bagla = kazal.
 bagó = 1. bagoly, 2. pipaülledék. Bagóér nem adik = olcsón, ingy-en nem adják.
 bajkó = ködmönke, lélekmelegítő.
 bakhát = kerékvágás közötti magasabb rész, vetés-sorok, szőlőrendek közötti magasított sorköz.
 banda = 1. cigány banda, 2. részes arató banda.
 banga = mulya, mafla. Nagy banga embör.
 banyaposszogató = pöffeteg gomba.
 bangyog = puha, bársonyos szövésű.
 beranna = borona.
 barbé = borbély.
 bá = bár /kötőszó/.
 bákász = ördög. Gyermeket ijesztő szó. Jó lögyé, mer eévisz a bákász.
 bággyad = lankad, fárad. Eébággyatt a gyerök. Tögyé a tüzre, igön mög-
 bággyatt.
 bán = 1. sajnál, 2. kezel, jól bán vele, 3. megver.
 bányorog = betegeskedik, nyugösködik. Mindég ollan bányorgós vagyok.
 bárka = a sás buzogány-termése.
 bátok = bádog. ~~malhama~~
 belle = belőle.
 belegyözödik = belenyugszik.
 bé = bél
 beszé = beszél. Beszéll = beszélj.
 bécsip = megrészegszik.
 behantollik = elhantolják, betemetik.
 betakarét = termést behord.
 betér = befér, helyet kap. Ollan sokan vótunk, allig tértünk bé a házba.
 A vasuthó mők pályamunkásnak, ha bétérök.
 bevá = beválik katonának. Jónak láccik ez a borsó, ha bevá, magot szödök a fajtájábú.
 békalöncse = vízi növény, kacsaeleség.
 bérmá = bérmál. Mindönnök eébérmálod, peig tudhatod, hogy Méri a neve.
 bibiressók = bőrdudor. Bibiressókos = himlöhelyes.
 bicigli = bicikli.
 bicsak = bicska.
 bicsaklik = kifordul, kificamodik / ~~mühaj~~ a lába/
 bikabóna = szódabikarbona.

bikla = háziszóttos alsószoknya.
 biza, v, bia = ~~mimomom~~ bizony. Abbiza, abbia.
 blujz, bulujz = női és férfi rétli, dolmány.
 bóbiskó = szundikál.
 bogár = légy.
 bóha = boiha.
 bonc = comb. A kicsinek aggyok mindég a csike boncát, aszt igön szereti.
 borgyufóka = borju falka, csorda.
 borsó = bab.
 botolog = botorkál.
 botos = fűj nélküli harisnyaszár, asszonyok viselik nyáron, mezitláb.
 bótos = kereskedő.
 brekög = brekeg. Brekögnek a békék, kéri a zessöt.
 bozda = bodza. Mesgye vonalra ültetik határjezőnek.
 böcce = kisborju.
 böcök = csomó, bütyök a zsinegen, fában.
 bögyös = erős mellű nő.
 böllenköd = ingerel, veszekszik.
 böllög = morog, morcoskodik.
 böllér = alkalmi disznóölő.
 bölok = bütyök a fában.
 bönt = vizgát, töltés.
~~mimomom~~
 börsöny = himes tojás festék.
 böszent = boszant.
 bötonet = baj, zavar, kellemetlenség, akadály.
 buksza = erszény.
 buktat = tarlót szánt.
 bumfordi = csunya, formátlan.
 buréttó = csibeburító.
 büffent = böffent.
 bürke = szalonnabőr.
 bú = búvik. Ezis bebú a házába a kutya, mer fázik. Bútt, búttak.

c

cáfó = cáfol, szapul, sért. Engöm te ne cáfojj.
 cafrangos = szakadozott, rongyos. Te bidős cafrang!
 cefet = rongy, hitvány ember.
 cefetü = nagyon, erősen.
 centi = centiméter szalag.
 Céda = lónév.
 cédulaház = vásártéri járlatkezelő iroda.
 cemönde = ronda, feslett nő.
 cigán = cigány, hamis. Écigányótátok túllem.
 cipeje = cipője.
 cinöge = cinege.
 citora = citera.
 curikk = vissza, hátra. Szépön kicurikkótam a kocsmábú, láttam, hogy
 vereködés lössz.
 cüjek = cövek.
 esalit = fiatal erdő.
 Csana = János beceneve.
 csapás = jószág-, vad-járás, nyom.
 csarda = csorda, csardás = csordás.

csataráz = pereg a nyelve, sokat beszél.
 csáгла = hosszú nyelvű, kampós tűzoltó eszköz.
 csevető = csevetel, lármázik.
 cséza = homokfutó könnyű kocsi.
 Csicsa = István beceneve.
 csikaja = csikója, csikajik = csikójuk.
 csiká = csiklandoz.
 csike = csibe.
 csipeje = csipője, Csipölöm., csipölik.
 csiros = kicsirzott /gabona/.
 csöcs = kebel. A zasszonnak csöcsü van, a tehénnek tőgye, azon van a csöcsi. Csöcsös korsó = füles edény, a fülén nyílással.
 csöké = csekély.
 csöndétnek = halottra harangoznak.
 csöndér = csendőr.
 csöt = fiatal csikó. Csikó hávogató is: csöt nei!
 csupán = csak. Csupán eccör item gőzösön.
 csupor = cserép bögre, csésze.
 csupá = tég, ver. Mőgcsupáta a lánt.
 csurka = murka. Hajdinkását, mőg kukoricakását tőttünk a bébe.
 csurtig = csöndültig. Csutig vaak má veled.
 csutora = pipaszópóka.
 csufkodik = szégyentelenkedik. Mindön nap részög, csufkodik a zuccán a zordétozásáva.

D

dacó = ellekezik. Mér dacósz velik örökkön?
 dacskó v. acskó = zacskó. Dohánacsckó. A disznó hólag-gyát mőgszáréttik, a szélit rongyaa bészegik, abbu van a legjobb dohánacsckó.
 dalloz = dalol.
 Dani lova = körhinta. Évvastag fát léitnek a földbe, köröszbe rászögéennek egy hosszú rúdat, azt forgatik, úgy hindáznak rajt a gyerökök.
 dáda = kisgyermeknek szóló, verést jelentő szó.
 dáma = feslett életű nő.
 dáridóz = mulat, duhajkodik.
 de = 1. ellentétes kötőszó, 2. Fokozást jelentő szó. De mőgjettem, /megijedtem/. 3. A nótaszövegbe beszurt szó: Sudár magas, de sugár magas...
 deé = legalább. Egyik legárdekesebb darányi tájszó. Deé attak-é valamit, amér segétötté nekik? Deé ána éé a zessó.
 derü = derül, kiderüt a zég.
 dé = dél. Dere harangoznak.
 dézsmá = lop, megvámol. Jó mőgdézmáták a malacok a szömöt a kamarába, mer nyittaa vót azajtó.
 Dérán = Darány. Déránbu nem igön mőnnek férhó a lányok vidékre, mör étthun is mőgtalálík a párgyikat.
 dia = dió. Diafa csupán három van a hostéba.
 divattya = ideje. Mast van a szívaérés divattya.
 dobó = dobol. Idobóhati a kisbíró a hírodét, de csak dobolla, deé mindönki mőgtuthati.
 dogzó nap = hétköznap.
 dógzik = dolgozik. Amná fölőslegős, amit eza mőnyecske dógzik.
 doktor = orvos. A jogi doktor ügyvéd.

dómány = dolmány, kabát.
 dödölle = krumpli főzelék.
 dög = lusta, dologtalan.
 dögivée van = sok van.
 döllest = alkonýt. Döllestig csak éévégeztök tik is.
 dönnye, dönnyetök = dinnye.
 dörék = jó, kiváló. Igön dörék lány. Dörék ut = országut. Dörékszög = a falu középső része. Dörékbeli = a falu közepéről való.
 dufla = dupla.
 duhog = dul-ful.
 duran = durran. Szép águst léeitem a zerdön, lémecittem gereblének, kicsit görbéllöttem, ki akartam igyenösétteni, hát nem éédurant! /eltörött/.
 durgat = ostort pattogtat. Hallod-e, durgat a csardás, ereszd ki a marhát.
 duspákodik = duskálódik. Gazdag helbe mén a lányod, majj ott duspákot-hat mindönbe.
 dü = döl.
 düllő = dülő, határrész.
 dünt = dönt.

E

ebbü = ebből.
 ebédő = ebédel. Gyée bé, ebédőhecc!
 eccsak = ez csak.
 edényös = fazekas, cserépedényes.
 egészség = egészség. Jeegességöt aggyon Isten!
 elejbe = elébe.
 elemészt = elpusztit. Emmá eszt tovább nem áhatom, elemésztöm magamat, möglássátok.
 elő = előleg. Ékkis előt szöttek, hogy szüretre majj lögyön má ékkis borik. Elő széna = első kaszálás.
 elü = 1. elől, 2. elül. Sitétődik, a tikok is elitek má.
 emédfő a főedet = emeld fel a fejedet.
 emmög = ez meg. Emmög csak á ett dologtalan.
 eplény = eke-rész.
 epörgye = eper. Epörgyefa.
 ereggy, ergye = menj. Eriggyön kéékkéé énnen valahá.
 essöm = ez sem. Essöm jó, assöm jó.
 esz = ész. Eszre tégy má. Eszné légy. Eszik ágába sincá.
 esztendeig = egy évig. Ami kevés termött, esztendeig ölég lössz.
 esztendő ellenkor = tavaly ilyenkor.
 esztendőös = egy éves. Esztendőös csikaji vannak.
 ezönnéé = ezennel. Ezönnéé ett légy neköm!
 ezöket nem láttad? = a kapuban álló öregasszony kérdezi így az arramenőt, aki tudja ennyiből is, hogy ezök alatt a családját kell érteni.
 ezüs = ezüst. Ezüs filbevalója van.

É ÉÉ

é = mutató szó és kérdő rag. Nem lácc a szömödtü, ett van e! Látod-e?
 éé = el. Eemök /elmegek/.
 égygemás = cók-mók, de főként menyasszonyi kelengye.
 éékudaat, éékudarcót = elfutott, elmenekült.
 Éggyarántos = egyenes, egy irányu. Csak mönnyenek éggyarántossan ezön a zuton, hama odaérnek.

ébattikom = ebadta. Ébattikom, kifut a tej!
 égyhuzamba = folytonosan, megállás nélkül.
 ellesmi, elleski = ilyesmi, ilyeski.
 ellen = ilyen.
 ésszömöt sóm aluttam = egy szemet sem aludtam.
 éészörözték a lányikat = férjet keritettek neki.
 éttá = itt áll. En ippeg étt átam.

É

éccaka = éjszaka.
 édös = édes anyám.
 éhomra = éhgyomorra.
 élés = élelem.
 élvén van = életben van. Ez a mögyecüjek peig müté eszömet tóm, mindég ebbe a helbe vót, de ha nem hisztök neköm, kérdözzétök mög a zöreg Topos Istókot, ais mögmonhati, élvén van.

F

facsar = csavar /mosott ruhát/
 fajzik = hasonlít. Fajzik rá a zapyára.
 fakoppáncs = fakopogtató, harkály.
 farkas fog = a sertés éles foga. Le kellött reszééni a farkasfogát, mer mindég csikorgatott, evvéé mög nem hézna.
 farancia = francia.
 fartajj! = farolj, mozdulj. Tehénnek, lónak mondják.
 favágító = tűzifa-apritó hely az udvar egyik sarkában.
 fáré = hivatal, állás /papi, tanítói/
 fekélódik = le-lefekszik, betegeskedik.
 fenye = a rossebb után a leggyakoribb káromkodó szó. Fenye önne mög! Fenyegye tuggyahá lött.
 fenyer = lóhere.
 fenyét = fenyit. Fenyécsd mög eszt a rossz kóket.
 fé = 1. fé mázsa, 2. retteg. Mitü fé aa csikó? 3. fej. Igön fáj a fém.
 féntok = kaszakó tok.
 févó = tekercs. Tégy a féédre févót, mer mögtöri eza nehéz véka.
 fékötő = fejkötő.
 fékom atta, fékom terömtötte = csodálkozást jelentő káromkodás. Fékom terömtötte, má etthun vattok, a levest mög fő sóm töttem még!
 fénképeszködött = lefényképeztette magát.
 fí = fű. Fijet kaszátam, de mög is fárattam, mer nagy a fí.
 fiazik = szül az asszony. Mögfijazik a mönyed még máma, látom én a szömerü. A ló csikózik, a tehén borgyuzik, a koca malacozik, a kutyá, macska kőkezik.
 fickós = élénk, eleven, ügyes.
 fiente v. fijente = fű korában. Fiente még möglöhetős vót a zárpa is.
 fige = füge. Figefa.
 figgöny = függöny.
 figgő = függő, fülbevaló.
 filáb = ajtószárfa.
 file = füle.
 filled = fülled. Hánd szélléé aszt a fijet, mer mögfilled.
 fíkörom = az állat elsatnyult körme.
 firész = fűrész. Firészö = fűrészszel. Firészbak.
 firgető = kocsis rész.
 firhang = függöny.

fist = füst.
 fistös konyha = szabad tűzhelyes, kémény nélküli konyha.
 fistös ruha = szennyes ruha. Ki kéé mosni, má igön fistös.
 fitöz = a tűz mellett melegszik. Tögy még a tűzre, csak fitözzetök, mer kifattatok.
 fityög = fityeg. Hogy ityög a fityög? /hoggy vagy?/ Mind a fába a bütyök.
 fitty = fütty. Fittyöget a masina.
 fiz = füz. 1. Mögveszött, nem látom befizni a cernát a túbe. 2. Fizfa, fizes, fizvessző.
 fízó = füző. Cipőfízó, gatyafízó.
 fogaggyunk = fogadjunk. Nem mersz foganni?
 fogd ee = fogadd el. Ne szömérmösköggy, fogadd ee eszt a pogácsát.
 fog-gyok mög, atyafiai = fogjuk meg, emberek, emeljük!
 fogyaszt = 1. eszik. Fogyassza tanéttóram. 2. elvégez. Döllestig énis ee-fogyasztom /a szántást/.
 fojt = fujt. Fojti a szömét a fist. Fojtott bor = palackozott bor.
 fóka = falka, csorda. Borgyufóka.
 flancos = puccos, divatos. De igön flancó ez a lány.
 fony = fon. Gyéél /gyere/ éde, befonyom a hajadat.
 fonyhad = lankad, hervad. Egésszen eefonyhatt ez a vérág.
 fordétó = fordító. Ajtózár.
 forgó = vetésforgó.
 forhant = nem használható. Vezsd ki énnen eszt a forhant kapát, emmá sömmüre söm jó.
 fót = folt. Vess eeere a rangyos dómányra fótot.
 föcső = locsol.
 föcstej = a friss borjas tehén teje.
 föld = szántóföld. Földenk. Föggyik.
 fölátat = felállit.
 fökeny, fökény = nem fájdalmas bőrkinövés a kézen.
 fölöslegös = tulságos. Emmá csakugyan fölöslegös hideg té /tél/.
 fölöstököm = reggeli, früstükk.
 főfog. = vállal. Főfogtam éggy hód aratást.
 főköt = felkelt Kőcsd fő üket.
 főn = fő /az étel/
 főnek = felfelé. Láttam biz én, mast^{mönt} eeere főnek /a felszeg felé/.
 főrfi = férfi.
 főrhénc = kocsirész.
 főrönni = fürdeni. Förrönnék a sok gyerök.
 fötör = kapirgál /atyuk/
 fővan veke = nagyra van vele.
 fővösz = eltür. Attu én fő nem vöszök sömmit.
 fuakszik = szikkad. Mast még séros, de ha ekkicsit mögfuakszik, mingyá szántok.
 fuátok = hófuvás. Akkora fuátok van ott, szügyig ért a laaknak.
 fujódik = fuvódik. Főfujódik a marha.
 fún = fú. Igön fún a szé /szél/
 furtonfurt = folyvást.
 fúrú = fúró /szerszám/
 furugla = furulya.
 futtá = futottál. Ne fussatok annyirá, majj eefáratatok, ha mindig futtok.
 füsü = fésü.

G

gabancos = kócos, fésületlen.
 ganyé = trágya, trágyadomb.

garangyag = göröngy. Gorongyag ~~ma~~ alakban is előfordul.
 gánica = krumpliból, vagy kukoricalisztből készített étel.
 gerédicsöny = lépcső
 gereben = kendertőloló gereblye.
 geréble = gereblye.
 gémbörödik = elzsibbad.
 gélészta = giliszta.
 giga = gége. A kée gigáján is mén ám lő valahotyön a bor.
 gilice = gerle. A gerle szó nincs használatban.
 gilva v. golva = golyva
 giriflitartó = palavessző tartó tok.
 gomboléttó = fonalgombolyító.
 gongya van rá = gondja van rá.
 göbörcös = érdes.
 görbélli = görbének látja.
 görözd = gerezd.
 görhes, girhes = sovány.
 gőzös = vonat
 gornyadozik = hervadozik, betegeskedik.
 gucsmány = primitív szánló, a falusi gyemekek/maguk készítik el.

gyántár = fenyőgyanta.
 gyéél éde = gyere ide.
 gyógyé = gyógyul
 gyomboru = fagyöngy.
 gyarapodik = vagyonosodik.
 gyónáf = a ref. vallásuak urvacsorája. Gyónó könyeret ad a pap, mög
 gyónó bort.
 gyótt = gyujt. Gyóccs velágot. Gyóttófa, gyóttalék.
 gyömizské = gyömöszöl.
 gyótt = gyüjt. Hémöntek szénát gyóttteni.
 gyülés = kelevény, kelés, hosszú ü-vel. Mög-gyütt a gyerök ujja. Rövid
 ü-vel pedig: gyütt = jött.
 gyöp = gyep. Gyöpök a lúdak.
 gyü = lóbiztató szó.
 gyümücs = aszalt gyümölcs.
 gyütt-mönt = jött-ment, beköltözött idegen.

H

haagatózik = hallgatózik.
 hadarás = /melléknév/ gyors, hadaró beszédü.
 hadaró = a kézi csép része.
 haajnaa = hajnal. Haajnaaba főkötöm, nizöm, hát esik a zesső.
 hajadonfótt, hajadonfétt = kalap nélkül.
 hajdinkása = hurkatöltelék.
 hajma = hagyma.
 hajtott ház = L alakú ház. A keskeny házhelyeken csak az udvar hosszáb-
 ban építhetők házak, a széles telkeken utcára néző két szo-
 bás hajtott házakat építenek.
 hakkan = nyugodtan, higgadtan. Ne sühess veled, csak szép hakkan tödd.

- halovány = halvány. Szép haloványkéek bulujz vót rajt.
hallaccik = hallatszík.
halom = hanem. Mamá nem möhetök, halom majj hónap.
hamargyába = hamarosan.
harog = horog.
hasét = hasít.
hattam = hagytam. Möghattam eszt a bikaborgyut, ha valami szöröncséje akanna a lányomnak, jó lősz lakodalomra.
há = 1. hová, 2. hál. Háni jár bele a lélök. A zaptyik a zistállóba há, émmög étt a konyhába.
hálá = hálál. Essöm hálá mög majj sömmit.
hágsó, háksó. * félmagas, átléphető átjáró nyílás a kerítésen, jószág nem lépheti át.
hámzék = lehámozott héja, bőre valaminek.
hánkolódik = hanykolódik. Egész éjjéé forogtam, hánkolóttam, sömmit nem aluttam.
hányódik = ide-oda vetődik. Ezis hun enné, hun anná a lányáná hanyódik a zőreg. Hányódó = haszontalan. Étt hanyódik a rétlijje a kamarába, sasö vöszi fő.
hátturgya = hátulja. Óléskor a hézó hátturgyábú vöttem le sitni.
háttusók = a közös házban hátul lakó család. Éésők = az utcaszáelen lakók.
hel = hely. Hele-feneke ott van /mindig ott van/. Étt ebbe a szent helybe = itt, nyomatékosan. Helén kött = helyén kelt, elszóródott magról kelt.
hetfe = hétfő.
hentörget = himbál, gurít. Igön tudi ez a lány hentörgetni a szoknyáját.
hé = padlás.
héd = hid.
hédas = hidas, padlós sertésól.
héber = borszívó. Hébertök, lopótök. Hébérréé szíjjad mög.
hézó = hizó sertés. Hézló alakban is használják.
hibás = nyomorék.
hibázik = 1. hiányzik. Hibázik ebbü a levesbü a só. 2. elvét. Öreg vaak, de a szömön még nem hibázik.
hija = 1. héjja. Krumpli hija. 2. hiánya. Ennek biza hija van.
himpér = málna.
himpók = a ló lábának daganatos megbetegedése.
hín = hív. Hazamók, mer hinnak.
hinda = hinta.
hiszē v. hiszön = hiszen. Ne süess, hiszē még nincs este.
hivös = hüvös.
hód = hold. Hódvélág.
hogy = mert. Azér kehősz mindég, hogy mögfáztá.
hónap = holnap. Mاما eshetik, de hónap jó idő lögy.
hortyog = horkol.
hostē = belsőség, udvar, telek.
hótt = halott. Hótt hire, hótt levele gyütt. Hótt embör tönyere = arra a pogácsára mondják, amelynek a teteje nem pirult meg.
hotyon = hogyan.
högyalla = a falu kutjaiban ivásra nem alkalmas víz van, ezért mindenki csöcsös korsóban viszi az ivóvizet a homokdomb tövében /a hegy aljában/ lévő forrásból. A forrás helyén betonfalat építettek, ezen elzárható csap van. Ezt a forrást nevezik högyallának, mindenki högyallai vizet iszik.
högyibe = rá, tetejére.

högyötte = felette. Ett laknak högyöttünk = a szomszédban, a felszeg felé.
 hörtelen = hirtelen. Hörtelen szölke. Hörtelennyébe aszt söm tuttam, mit szóllak.
 hun = hol.
 humok = homok.
 huncut, huncfut = félig korholó, félig dicsérő szó, a jelentése: okos, ügyes. Nagy huncut vagy té gyerek!
 hüjek ujj = hüvelyk ujj.
 högy = 1. domb, 2. vége, hegye /a tünak/.
 hücs ki, hücsután = disznóhajtó szó.
 hükkönsitt = kenyérsütés után a kemencében a kihülő kövön sült pogácsa, lapos és tenyér nagyságu. Hült kövön sültből-hükkönsitt.
 höcsödlí = csipkerózsa lekvár.

I

icsém = öcsém. Férfira és nőre egyformán használják. A zicsém /hugom/ gyerektyei.
 idén = ebben az évben. Mindön idén = minden esztendőben.
 időjárás = rossz idő. Várgyok mög, még mögszünik a zidőjárás /eláll az eső/. Eemullott a zidőjárás = véget ért a rossz idő.
 igön-igön = nagyon. Igön-igön szép lán vót ez a Lidi fiataa korába.
 igyenös = egyenes.
 igyenöst = egyenesen. Ezön a zuton igyenöst lekhamarább oda ér.
 igyesköggy = ügyeskedj. Osztán úgy igyesköggy, hogy dére ötthun löhess. ihatnék, Katicám = kínálj meg egy ital vízzel. Hát csak ihassék kee, - válaszolja a leány, így kínálja a högyallából hozott friss vizet.
 illenek le = üljenek le. Tik is illetök le. Leilök. Mögítettem eszt a kotylót.
 illep = fenék. Maradhass a zillepödön, ne gyüjj-mönny mindég.
 imög = ing.
 innep = ünnep.
 inök = ének. Inökönök. A zén uram igön szépcn tudott inököni, még ét, ollan nagyfönn sönki sé vitte.
 ires = üres.
 irkáló = himestojás rajzoló eszköz.
~~iskátula~~
 iskátula = skatulya.
 istenháza = templom. Ippeg mast möntek éé a zistenházába, még elérhetöd iket, ha iparkoce.
 it = üt. Iss rá! Mingyá rád itök, csak éé né haagass.
 iszós = részeges.
 istöllést = tüstént. Neköm osztán istöllést étt légy.
 isztorhé = eresz. Isztorgya alakban is előfordul.
 itaa = ital. Mögszoméhosztam, aggy éggy itaa vizet.
 ittá = ittál.
 izé = szópótló. Izé = izél. Má én is izétem rá = gondoltam rá. Izéllötök tik is körtét = szedjetek.
 izromba = izben, szakaszban, részben, időben. Abba a zizromba tuttam má, mit kéé tönnöm. /pillanatban/. Egy izromba /egy uttal/ benizhetnétök a zöregökhó is.

J

jajénnéköm! - jajgatás. Jajénnéköm, de mögvert engöm a jóterömtó!

jába, jábára = hiába. Jába ^{vártuk} vártok a jó időt, nem gyütt mög.
 jáccik = játszik. Jáccottak.
 jáger = erdőkerülő.
 jász = gyász. Jászos a zén életöm, müté özvegy vaak.
 jeggetők = ijesztgetők, maszkák. Jesztögető alakban is használják.
 Jessz rá arra a tikra, mindönt kifötör. Mőgjettem, hogy
 éékésők a vonatrú.
 jószág = ló, marha, disznó. A baromfi nem jószág, az csak baromfi.
 jövő = jövődelem, haszon. A csikónevelésbű van a legtöbb jövő.

K

kabak = kobak.
 kacifántos = 1. diszes, cifra, 2. zavaros, furcsa /ügy/, 3. körmönfont,
 ravasz.
 kacs = szőlőhajtás. Kacsó = kacsoz. Kaccsa = hajtása. Kaccsos kosár =
 füles kosár.
 kajla = féleszü, más jelentésben: lehajló. Kajla szarvu marha.
 kalangya = boglya.
 kalapodatlan = kalap nélkül.
 kalány = ka nál.
 kalázli = üveg v. cserép korsó.
 kar = 1. kargya = karja, 2. templom kargya = kórusa, 3. kargya = kard-
 ja.
 kapinya = moglékmerő nagy fakanál.
 karé = kör. Karéba átak a lányok, ugy jáccottak.
 karéj = szelét. Nagy karéjt mögöttem a könyérbű.
 karikós = kerek. Szép karikós orcája van. Karikécsd ki.
 katonáék = katonaság. Három esztendőt enis éétötöttem katonáékná.
 kapca = harisnya. ~~katumba~~
 katula = skatulya.
 kácsi = kenyér. A kisgyermeket kínálják kácsival.
 kojtorog = csavarog. Eza zéggy tikom igön kojtorogós, rossebb tuggya, há
 tojik éé.
 koledá = kéreget.
 kolompér = burgonya. Krumpli.
 komédiások = vándorcirkusz.
 kondris = göndör. Szép kondris haja van neki, ennek a lánynak.
 konkó = konkoly. Konkolos buza.
 koperta = levélboríték.
 kopoz = 1. kopaszt /levágott tyukot/, 2 morzsol /kukoricát/, 3. erőszak
 kal elvesz, éékopoz.
 korigla = a kemencéből parazsat kihuzó hosszú nyelvű falapát.

kórmány = eke-rész.
 kotyó = kotlik. Mőgítetöm eszt a tikot, mögkotyót.
 kő = kel. Kőcsd fő a gyerököt. Kötögetöm, de jábára. Mindég ollan kö-
 sévessen kő fő. Kikőtek a csibe.
 kőttes = kelt tészta. Éékis kőttest sittem nekik.
 kótt = költ. Sokat kellött biza rákőtteni, még möggyógyét. Kőccség.

- köblös = 1. telt, molett. Köblös kis mönyecske. 2. tágas, bő. Jó köblös eza zsák.
- kőke = kölyke. A magad kőkét tanécsd jóba, né a zenyömet. Kocsikerék-részt is jelent a kőke.
- kölléncs = kilincs.
- könnyid = könnyü. Aszt tuttam, nehéz lössz, de igön könnyid.
- köpcös = apró termetü, de erős.
- körges = kérges. A pógár tönnyere biza körges a dologtú.
- körmöz = karmol. Ne bánd aszt a macskát, majj mögkörmöz.
- környes körü = körös körül.
- köstörög = ingerel, boszant. Csak köstörög-gy a kutyávaa, majj mögharap.
- kösztenk = közöttünk. Közülenk.
- köszte-köszte = itt-ott.
- közeptye = közepe.
- kucó = kuckó. Télön én csak étt szeretök lönni a kucóba. /Kályna mellett
- kúcs = kulcs.
- kucú-kucú = malachivogató.
- kúdu = koldul. Kúdús = koldus.
- kubik = gödör, ahonnan homokat, agyagot termeltek ki, viz áll benne.
- kubikus fa = rönk, köbözött fa.
- kukucská = leskelődik.
- kulumpa = klumpa, facipő-
- kum = huny. Kumd be a szömöd. Mast te lösző a kumó.
- kummog = dörmög, magában beszél.
- kunyerá = kér, könyörög.
- kupa = mélyedés, gödör a kocsi uton.
- kuráter = egyházi gondnok.
- kurgyá = kiabál, ordít. Végig-kurgyáli a zuccát eza részögös bolond.
- kurva = feslett életü nő. Minden kurva, ami rossz. Kurva éggy idő .
Mindág fistó eza kurva kálha.
- kutyorodik = anyja ölébe buvik a kisgyermek, kuporodik.
- kü = kő is, téglá is. Kúház. Kújes ut.
- kúcsön = kölcsön. Athatok kúcsönbe, ha kéé.
- kújeszt = köveszt, abál.
- kümén haza! = kutyaíjesztő szó.
- kújet = követ. Országgyűlési képviselő.
- külömb = különb. Külömggyebb.
- különb = külön. Különb agyba szoktunk alunni.
- kúrúzik = kérődzik.
- kümühes = kőműves.
- küsztet = kutyát uszit.
- kápiszta = káposzta.
- kálha = kályha, de a takaréktűzhely is .
- kász = kovász. Mára mögtöszöm a kiskászt, hónap könyeret sitök.
- kászli = konyhaszekrény.
- kátt, kajátt = kiált. Kács rá! Ne kátozzatok annyirá. Ött-kátt.
- ke = keh. Kehő, kehőjj, köhéncs, kehös. Belekéretözött a kehe, mondják a veszekedő, összeférhetetlen emberre.
- kell, köll, kő, kéé = kell. Mind a négy alakot használják,
- kelevény = kelés.
- kepe = gabonakereszt.
- kese = szőke, vörös hajú.
- keszóce = a félig elfőtt szilvalekvár.
- keszte = kesztyü.
- kevé = kevély, büszke.
- kéménpiszli = a gyerekek csufolják így a kéményseprőt.
- kégyó = kigyó.

kénzi = kinez. Kénzod, kénzod? Attól kérdezik, aki pl. fűrész. l.
 kezdődött = kezdődött.
 kértömre = kérésre. Kértödre, kértére, kértötökre, kértikre.
 kénször = kényszer. Segétöttem neki, de csak ugy kénszörbű.
 késér = kísér. Igön késérgeti, utóbb is éévöszi azt a lányt.
 keshámzék = a levágott kenyér v. gyümölcs-héj.
 kēē = 1. kell, 2. kend. Kēētök. Kēēkkēē.
 kibicsaklik = kifordul, kificamodik.
 kijeje = kié. Kijeje ez a gyerök?
 kijön = kin, melyiken. Kijön mögglöm a kalapomat, asszoru.
 kila = kiló.
 killebb-bellebb = kiljebb-beljebb.
 killó = küllő.
 kilöte = kilelte /a hideg/
 kinek-benek = kifelé-befelé. Kinek állécsd azt a cüjeköt, mer így igön
 benek van.
 kisafa = szövöszék része.
 kocsonya = kocsonya.
 kóbolog, kódorog = csavarog.
 kodákó = kotkodácsol.

L

laak = lovak. Vess a laak elejbe /szénát/.
 lacsak = lucok.
 lag = lakk. Lagcipeje van.
 lajtergya = létra.
 langal = lángol, ég, langali = lángos /tészta/.
 lap = völgy, mélyen fekvő terület.
 lapis = lapos.
 lá = lám. Ládd-é, látodék-é = látod-e.
 lájbi = mellény.
 láttattya = eredménye. Deē van ékkis láttattya.
 légvart = lekvár.
 legyellő = legelő.
 lehó = lehel. Lehójj rá. Lehölletök.
 lendét = dolgozik. lendit. Egész nap sömmit se nem lendét.
 lepicke = lapocka.
 léha = kukorica-csuma.
 lénia = erdővágás, erdőnyilas.
 létre gyütt = rendbe jött. Mast má kicsit létre gyütt, de igön beteg vót.
 leeni = találni. Leetem a zuccán egy karajcárt.
 lik = lyuk. Liktya. Likaszt. Ligat.
 liffen, leliffen = lelóg.
 lililili = liba-hivogató.
 lögy = legyen. Emmast had lögy étt, majj gyüjök érte.
 löhet-é? = hogy van? Na néném löhet-é? Biza csak lassan, édös lányom.
 lött = született. Öregpapám, maga mikor lött?
 lü, v. lün = lö. Lüdöz.

M

maci = csikó. Maci nye, nye! = csikó hívó.
 magának való = félre huzódó.
 magik = maguk.
 majj = majd.

- majhogynem = majdnem.
 mamá = ma. Mami napon.
 markos = erős ember.
 masná = most már.
 mast, nastan = most. ~~máncsorog~~ ~~lassan megy~~ ~~lassan dolgozik~~
 máncsorog = vánszorog, lassan megy, lassan dolgozik.
 mássa = a tyúk veséje.
 mátkatá = mátkatál. Húsvéti népszokás.
 más/li = szalagcsokor.
 melles = 1. duskeblü nő, 2. férfi mellény.
 melák = nagy mafla ember.
 mecid = vág, metsz, szel. Meciggyön kéékkéé neköm is könyeret.
 meccő = 1. vágysz, 2. szőlőmetsző /olló/.
 melönce = mosdó teknő.
 menné = minél. Menné nagyobb a birtok, anná több a veszőccség.
 mesz = mész. Meszt hozni mönt Barcsra.
 meztéláb = mezitláb.
 mé = méh. Méhei vannak, deé nyóc család.
 mérő = 1. mérsz, 2. gabona-mértékegység.
 micsinyász mögen? = mit csinálsz megint?
 Mihá = Mihály.
 miháncs = mihelyt.
 mihénk = mienk. Téhétök = tietek.
 minek = mért. Minék réssz? = mért sírsz. Minek gyüttetök? = miért.
 mind = mint. Mindha. Mindahogy.
 mingyá = mindjárt.
 minnyá = valamennyi, mind. Minnyá mög-gyütt a malac?
 mindönéggy = mindenik. Mindönéggy gyerök kap egy karajcárt.
 mindönkije = minden hozzátartozója. Mindönkije möghaat má szögénnek.
 möggyik van rá = módjukban van, megtehetik.
 mollak = mondlak. Né fé, mögmollak a tanéttórnak.
 mondi = mondja. Szépön dalloztatok, mér nem monditok még?
 motolla = szövőszék-rész.
 monyaru = mogyoró.
 mögá = megállj.
 mögátat = megállit. Mögátattam, má mögá kicsit a gyerök. Mögátati a
     laakat = megállitja a lovakat.
 mögállli dologtalan = képös tétlenkönni.
 mögcsaata a vélág = leányfejjel anya lett.
 mögfású = megkeményedik.
 mögehütem = megéheztem.
 mögen = megint.
 mögenged = 1. kiryítja a hordócsapot, 2. felolvad a jég.
 mögfelettem = elfelejtettem.
 mög-gyöződött = betelt, jóllakott. Nem öszök má, igön mög-gyözőttem
     vele.
 möghisz neki = bizik benne. Möghitt neki a gyalázatosnak, oszt mast
     étthatta a nagy szégyönébe. De oszt a lént is fébe kééne itni,
     mér vót időnap előtt engödelmes.
 mögmérgett = megmérgekedett, megharagudott.
 mög-mög = újra, ismét.
 mögéröm eméeni = alig birom.
 mögösmerszik = rá lehet ismerni.
 mögrehüt = megrevesedett. Mögrehüt ez a fa, nem akar égni. Mögrehüdött
     a ruha a zállásba.

- mögveszött = megbolondult, elment az esze. Mögveszté, hogy ellen hidegbe aszt a vékony bulujzt vöszöd fő. Mögveszött eza zidőjárás, hogy nem akar má javuni. - De dicsérő értelemben is használják: Mögveszté te gyerök, hogy így értöd a teréfálást.
- mög = meg. Mint kötőszót az "és" helyett használják. Szalánna mög kóbász vót a zebéd. Az "és" nincs használatban.
- mögye = mesgye
- mögrockan = tömődik, összeesik a kazal. Mast nem öszök, majj utóbb, ha mögrockan ekkicsit, mer igön telli vagyok.
- mögtögyét = megtögyelt a tehén. Mikor má mögtögyé a marha, akkor má hama mögborgyazik.
- möhetnéktye van = siet, nem akar tovább maradni.
- mők = megyek. De mégy, mén, mönnyünk, möntök, mönnek. Mész = mégy. A kutyára kiáltják: nem mész?
- möny = meny. Mönyem, mönyenk. Mönyasszony. Mönyország. Egyhama té söm jucc a mönybe, amhá szentegyigaz.
- mönny = menj.
- mönöllen ött = menet közben evett. Így is mondják: övöllen mönt. = evés közben ment.
- mör = mert. Essó lösz, mör igön bogarászik a jószág.
- möröges = méröges.
- mulacsság = mulatság. Mullat = mulat.
- mullaszt, éémullaszt = elhagy. Igön beteg biza, de mas má lassan éémullaszt.
- mugorva = kiállhatatlan.
- mutaszt = mutat. Mutasszátok mög, mit tuttok.
- müté = mióta.

N

- na = indulatszó és biztató szócska. A "nó" nincs használatban.
- nagyerős = igen erős.
- nagyélő nagycsoda = igen nagy csoda.
- nagyélő nagyöhető = jóévtvágyu.
- nagyfönn = magasan.
- nee = lóbiztató szó.
- nagymihaszna = dologtalan, tehetetlen.
- nekijje = neki.
- nemzet, nemzeccség = család, rokonság. Ez a nemzet neköm nem kée vőnek. A zegész nemzeccség éépusztut = kihalt.
- nesz = zaj. Akkora neszt tösztök, mindha a zég szakanna le.
- nép = emberek, tömeg. Mast gyünnek ki templombú a népek.
- noha = szőlőfajta. A noha, mint kötőszó nincs használatban.
- nyakló = lószerszám. A ló nyakába akasztik, avvaa kötik a rudhó.
- nyakravaló = nyakkendő.
- nyee! = lóbiztató szó.
- nyehög, nyerét = nyerit /a ló/. A nagyhangu asszonynak is mondják: né nyerétözz má!
- nyeszöltt = sovány, fejletlen.
- nyéev = nyelv. Nyéeve = nyelve. Nyéevéé = nyelvel. Nyéeves égy asszony.
- nyigér = a ló bokája.
- nyirviz = tavaszi nyirfanedv. Késéé mög baltávaa mögvágik a gyerökök a nyirfa, körgét, abbú osztán csak ugy hugyozik a viz. A gyerökök mög is iszik.
- nyist = szövőszék-rész.

nyitva

nyitva = nyitva. Bőgyühecc, nyitva van az ajtó.
 nyú = nyul. Annyi vót a nyú, mind a rossebb. Tiz nyullat lüttünk.
 nyughass = maradj békében, ne bolondozz.
 nyú = 1. nő, megnő, 2. kenderkóc.

o

óbéogat = sirdogál. Nem áhatom, mikor mindég óbégacc!
 ókor-ókor = néha-néha. Ókor-mászor.
 ólákod = leskelődik, bámul. Ne ólákoggyatok étt, mönnyetök dógotokra.
 ókula = pápaszem.
 ólik = olyik. Ólikat mindön baj eléri.
 ollan = olyan. Ollan amöllen.
 óma = alma.
 ómárium = konyhaszekrény.
 onnand = onnan. Énnend.
 onoka = unoka.
 ór = orr. Törüd mög a zórodat. Óron esök benned.
 oskola = iskola.
 ótt = olt. Bőöttik a gyerököt himlő ellen. Ócsd éé a vélágot.
 óvazsd = olvasd.
 osztán = aztán

ö

öble = keble. Telli rakta a zöblit szivávaá.
 ögyéb = egyéb. Ögyebet, ~~ögyebet~~, ögyébkor, ögyebik.
 öjj, öö = ej. Öjnye = ejnye.
 ölibe = ölébe. Na ill a zülembe té gyerök. /Ülj/.
 önni = enni. Ögyé! Öszö-e? Öszöget, övöget. Öhetik-e? /van-e étvágya/.
 öreg = 1. koros, 2. nagy. A kolompér öreg-gyét mögögyök, a zapraját
 éetemessük vetőnek.
 Öreg-gyebb = öregebb. Öregössen-högyössen. /Tréfás válasz a hogy van
 kérdésre.
 örökség = vagyon, birtok, beltelek, udvar. Többet a zén örökségömba
 bé nem töszü a lábát.
 összerogy = összeesik, összedől /az épület/.
 összeverekötték = összegyülekeztek. De összevereköttetök, gyerökök.
 össevesz = összekeveredik, gubancolódik /a fonál/.
 ösztöke = ekerész.
 ötözet = öltözet.
 ött-kátt = kiabál. Ne öccs-káccs örökkön!
 od = ott. Csak más szóval együtt. Od van. Od láttam.
 ötté = 1. ettél, 2. öt tél.

P

paarag = p̃rlagföld.
 pajtás = társ, barát, barátnő. Jáccó pajtás. Katona pajtás.
 pakk = csomag. Nehéz pakktya van. Összepakóta a zeggyemását.
 pakli = csomag, /gyufa, dohány, kártya/.
 palajbász = ceruza.
 pallás = padlás
 pamuk = pamut. Pamukos szüttes.
 pantalló = nadrág. Inkább a pantalló használatosabb.

- panyor = spanyol. Panyormöggy.
 papkéve. = a gabonakereszt tetejére helyezett nagyobb kéve, régen pa-
 pi járandóság volt.
 pappiros = papir.
 parancsó = kér. Edős, én nem ellen csatot parancsótam, mér eszt vött?
 paszit, paszita = keresztelői lakoma.
 pazaa = pazarol. Épazaaná emmég a nagyvelágot izs.
 pazdergya = pozdorja, kendertörés hulladéka.
 pájz = kamra.
 pálló sajtár = párló sajtár, nagy fakád. Esztendőbe éccör-kéccör kimo-
 sik a sok fistös ruhát. Ekkét napig hamus, lugos fcró vízbe áz-
 tatik, akkor mög ha ölég viz van a folóba, ott, ha nincs, akkor
 mög a Mocsillábaviszik, ott minég ölég viz van, ott a zasszonyok
 kimosik, kiterögetik. Mikor mögszaratt, mögmángolik, olikat-má-
 sikatmög is vasalik, amöllik agra való, ugy töszik bé a sifo-
 nérba.
 pára = jószág. Szögén pára igön mögfáratt.
 pecsinye = pecsenye.
 pemet = kukoricaléhából készített, hosszunyelű kemence tisztító seprő.
~~hajhedanaman~~
 pempó = kisgyerekek étele, tejbedara.
 penyhed = penészedik.
 pepó = nyelvét öltögeti. Csak pepójj engöm, majj mögverlek.
 përdikáció = prédikáció.
 permet = permetező anyag, de maga a permetezőgép is. Kilikatt a permet.
 petrónce = szénaboglya.
 petrezirom = petrezselyem.
 peszmeg = lekvár.
 péntő, péntöl = alsószoknya, bikla.
 pénzű = pénzként, pénzben. Pénzű fizessük mög, vagy leszógálluk?
 pijac, piarc = piac.
 pilláncs = lepke, pillangó.
 pinceje = pincéje. Kevés embörnek van pinceje, mer fönn van a viz,
 nem löhet lemönni /leásni/.
 pinköst = pünkösd
 pirongat = szid, dorgál. Pironkoggy. Pironkothacc.
 pisszen = tússzent. Mög söm pisszentek, ollan csönd vót.
 pisze = fitos orru.
 pitar = pitvar.
 pitli = itató veder.
 pitlikó = fut, menekül. Möglátta a csösz, hogy dönnyét akargyunk lopni,
 na györökök, mondom, mast pitlikójjünk!
 pocsa = sáros, csunya, illetlen. Csupa pocsa a ruhád. Sok pocsa ~~mmmm~~
 beszégye van nekijje.
 pocséta = pocsolya.
 pocskó = szid, gyaláz. Csak jó pocskód mög eszt a rossz györököt! Ögye-
 bet sé tuttok, csak másokat pocskóni.
 pógár = földműves, gazda. A paraszt szó nem használatos.
 póka = pulyka.
 pokla = borju magzatburka. Poklája.
 polozsna = záptojás.
 polva = polyva.
 pompos = a szokottnál kisebb méretű kenyér.
 porhelt = takaréktűzhely.
 póró = spórol, takarékoskodik. Të is pórójj, majj lössz neköd is.
 poró = porol.
 poróbá = próbál. Toróbá is használatos.

portéka = áru. Jó egy portéka vagy tésis.
 potya = haszontalan, hiába való. Potyára möntünk, nem vótak otthun.
 Sok potya beszélgegye van.
 Pozsovics = lakodalomba hívogató férfi.
 pöcke = csapja, nyulványa.
 pöle X = kukorica léha.
 pölhe = pihe.
 pörc = 1. tepertő, 2. száraz sebheg.
 pörgető = kerepelő gyermekjáték.
 pörő = perel. Envelem né pörőjj!
 pörsenés = bőrkiütés.
 pösze = sejtítő. Gyerök pösze, lánypösze! - a fiut csufolják így, ha lányokkal játszik.
 perezsbitér = egyházi tanácstag.
 prósza = kukorica lisztből készített tészta. Van buzaprósza is.
 pusztú = romlik, megszűnik, elvesz. Éépusztút a pajta. Éépusztút a lányik /elváltak/. Éépusztút a zegasz család /kihalt/.
 püdök = köldök. Püdökös ló. Püdökcsurka.

R

ragmálódik = kunyerál, kér, követel. Mindig azon ragmálódik rajtam, hogy vögyek neki biciglit.
 raklak, mögraklak = megverlek. Kiraklak, csak éé né haagass.
 rakonca = kocsrész.
 rangy = rcngy.
 rakty = rakj. Rakty a tüzre.
 rehög = röhög, nevet. Ne rehög-gy má mindég.
 repét = szakít. Röpét = repülni hagy.
 rezula = üzemterves erdő.
 rébözli = ribizke.
 réce = kacsa. A kacsa alak nem használatos.
 régutátú = régóta.
 rén = sir. Réjós. Réttak, réjok, réssz, rékatik.
 rétli, rékli = bluz.
 rihes = rühes. Te rihes! /súlyos sértés/.
 ringisping = vásári körhinta.
 ripityán = apró. Ripityánra törött mindön.
 robban = bekövetkezik. Süetök főaprétani eszt a kis fát, mör lé talá robbanni a hó.
 rogy = rohad. Összerogy a pajta. /összedől/
 rohatt = rothadt. Rohatt egy ember vagy, szönödbe is mögmondom.
 rosseb, rosférög = kéromkodó szó.
 röggéé = reggel. Röggelönte = reggelente.
 röscket = reszket.
 rött = rejt. Röttözz éé = rejtözz el.
 röst = rest.
 rövidgyebb = rövidebb.
 rucki! = ruca ki. Kacsahajtó szó.
 rugód = rugdal. Ne rugódd aszt a zajtót.
 rulla = róla.

S

sallang = pántlika.
 sarampó = sorompó.
 sargyú = másodkaszálásu széna.

Sajnátam = szántam. Eszt a zabroszt magának sajnátam. (Maguknak ajái - dékózon.)

saaró = sarló.
 saráglá = 1. kocszi rész, 2. a jászol felett álló fogas szénatartó.
 sáapétoz = jajgat.
 segéll = segít. Segéllök = segíték, segíték és segítjük. Segéccsi! Segécs-
 cség.
 senvéd = 1. zsibbad. Éesenvert a lábaim. 2. füstölögve, láng nélkül ég.
 séndő = zszindely
 sidő = süldő.
 siku = a felhő egyenletesen terül el. Nekisiku.
 sikéntoz = sikongat. Ne sikonyájj, ne sikéntozz!
 sing = vasuti sín.
 sínfő = gyaláz, sínfel.
 sínvor = zsinor.
 sit = süt. Sitemény. Sitt hus. Sitőteknyő. Sit a nap.
 sitét = sötét.
 sohun = sehol.
 sokutátu = sok idő óta, régóta.
 sorozat = katonai sorozás.
 sovánszik = soványodik.
 sölled = süllyed.
 söm = sem. Sömmi.
 sörélesztő = élesztő.
 sudara = a fa csucsa.
 sublat = fiókos ruhaszekrény.
 supedli = ágy alá tolható pótágy.
 susmog = motyog, sugdolózik.
 suszter = ópész. A cipész szó nincs használatban.
 sutyorog = sistereg.
 süet, sühet, süjet = siet.
 sühény = sövény, vesszőkerítés.
 süjegra = saráglá, a jászol feletti szénatartó rács.
 sűrű = cserjés, fiatal erdő.
 süreje = sűrűje. Sűrűjjen = gyakran, sűrűn.

SZ

szakajt = szakít. Szakajtó ruha. Kiszakajtom a könyveret, ha mögkéet.
 szapont = szapann. Szapontot.
 szapora = gyors, bőtermő. Szapora beszélgye van. Szapora borsó.
 szaporán = gyorsan. Eriggy szaporán. Szaporátlan = lassu, rossz termőfaj.
 szár = lábszár. Mögfázott a szábam, mikor a folón mostunk.
 szekörce = kis balta.
 szeles = vászon mértékegység. Három szeles dunyha. Négy szeles gatyá.
 szelöncze-vérág = orgonavirág.
 szen = szén. Szenvonyó. Szenégető.
 szentegyház = templom.
 szerbek = szerb. Többesben : szerbőkök
 szesszió = egy szesszió tizönkét hód főd, egy fertá szesszió accsak
 három hód. Két szessziós lány, amma gazdag.
 szé = szél. Fún a szé. Uccaszé.
 szédölög = csavarog. Hun a rossebbe szédölögő mögen?
 szék = mészárszék. Nyittaa van-e a szék?
 szép szaga van = jó illatu. Szép szava van = szépen beszél.
 szérű = szélről.
 széső = szélső.
 széle hossza éggy = kövér.

szē = hiszen. Szē tē sōmmit sōm tucc.
 szijács = forgács, gyaluforgács.
 szijjártó = szijgyártó.
 szijószék = faragó szék. Szijókés. Szijókázik-
 szík = szük. Szíkon van = kevés. Szíkgatya. Szíkbe-bőbe = szükiben-bő-
 vében.
 szila = sürgős munka. Ebbe a nagy szila időbe is ráér a kocsmába idő-
 góni.
 szirogy = dara, /csapadék/ Nem hó esik, halom szirogy.
 szoba = ház. Szép nagy szobát építettek.
 szóma, szaama = szalma. A szaama használatosabb.
 szómmaa ne véccsek = szómmal ne vétsek.
 szok = szokik. A zén_uram nem szok káromkonni.
 szoméhos = szomjas, szoméhossak ezők a marhák, meréccs nekik.
 szoplat = szoptat. Bēnn van a mōmm mönyecske, szoplati a kicsinnyét.
 szödör, szödörnye = szeder.
 szödött-vödött = alja, hulladék.
 szögedés = nyilalás.
 szögén tē = részvétet kifejező szó.
 szögén száju = beszéhecc, nem számét a tē szavad sōmmit.
 szökfí = szegfű.
 szöléd = szelid. Szölédgyebb.
 szölke = szöke.
 szömérmös, szömérmētös = szemérmes. Szömérmös test = nemző szerv.
 szöm = szem. Mikor valami porszöm belemén a szömbe, szoptatós asszony
 fejjön a csöcsibü bele tejet, az kihozí. Szömmēē ver = szem-
 mel megigéz. Igön mögnizte a kicsit eza zasszony, azér rēn.
 Szömvizet kēē csinyáni neki. Faparázásra tőccs vizet, avvaa mozsdasd
 mög, majj ēēmullasztí.
 szömöcs = szemölcs.
 szörét ejti = megtalálja a módját.
 szört tött rá = megszerezte.
 szöszmöté = tesz-vesz.
 szupérá = működik. Ejjó szupérá a zén meccőollóm.
 szutyok = takony. Szutykos.
 szű = szó. Szűnnek. Szűjőszék. Szűttes.
 szű = szül. Vészködik má a mönyecske, hama mögszű mast má.
 szülötte főggye = szülőföldje.
 szürü = szérü. Sziró = szűrő.
 szüves = szives. Azér szüvesköttem átaagyünni, mer ēkkis ecötöt ké-
 rök tülled kücsönbe.

T

taa = távol. Aara taa má igön dörög a zég.
 takarét = 1. tisztít, seper, 2. megbecsül. Eszt a zuj ruhádat osztán
 mögtakarécsd ám! 3. termést behord. "indönt bētakarétottunk.
 takarétó = a kontyra tüzött csipke terítő.
 talák = gabona-kalász tuskéje.
 talákszik = találkozik.
 taliány = olasz.
 taap = talp. Taapas ház.
 taaró = tarló.
 tácsd ki a szádat = beszélj bátran, mondogass mög nekik.

- támad = keletkezik. Kelése támatt a nyakán.
 tárca= tálca. Tödd a tálat éere a tárcára, úgy vidd bé nekik.
 tárcsa = ekerész.
 tátogató = lakodalmásokat néző.
 tecchalott = tetsz halott.
 tekercs = rongyból összetekert karika, amit a fejre tesznek a véka alá. Másként févó a neve.
 tekergő = csavargó. Tekerög.
 terc, sterc, isterc = zsirban piritott liszt-étel.
 teréttő = vállkendő.
 téréfa = tréfa. Eccsak mindég téréfá.
 té = ~~te~~ tél. Gyü tere férhő athatitok a lánt. Ebbe a tébe sokat fázok.
 téfő = tejfel. Nem mők pijacra, mert túrum van de téfölmö ninc.
 ténförög = lézeng, dologtalanul jár-ke.
 térbetü = térdepel. Térbetüjjetök.
 tés = te is. Tés ott légy ám.
 tészli = kocsi rész.
 tétemény = rontás, igézés. Eéhíhetöd, ennek valami téteménye van a kisgyeröknek, azé rén annyit.
 tikör = tükör.
 tik = tyuk. Tikó = tyukól. Másik jelentése: ti. Tik csak tuttok zsina-tóni. Tiktöket csak ókor löhet látani.
 tilángli = tüll /függöny/.
 tipor = tapos. Oda ne lépty, èetiprod a veteményt. Tiprat.
 tir = tür. Èetirte tülle aszt a sok pocsa beszédöt.
 tislér = asztalos.
 tiszög-toszog = jön-megy. A zöregpapa má csak tiszög-toszog, sömmit söm tösz.
 tisztára = egészen. Bolond vagy të tisztára.
 tóm = tudom. Nem tóm, nem-é mögáztok, igön éévan sikúva a zég.
 topisó = helyben lépked. Topisológgý, majj nem fázik a lábod. Fáj a lába ennek a csiramarhának, mer örökké topisó.
 topor = balta.
 tor = halotti vacsora.
 toróbá = próbál.
 tögy = tölgy. Tógyes erdő.
 tögy = tégy. Tógyök = tegyük. Tógyé = tegyél.
 tömiskő = töm, nyomkod.
 töszí magát = tetteti.
 töszöget = lassan tesz-vesz. Öreg vaak, nem tók má dógozni, csak ugy töszögetgetök.
 töt = tölt. Tóti az időt, nem dógozik. Tőccs a züjegbe.
 tótike = tölcsér.
 túrú = 1. túró. 2. tulról.
 túsó = tulsó.
 tutyi = papucs.
 tüje = töve. A fa tüjébe annyi a hangya, mind a rossebb.
 türemködik = gyürődik
 tülle = töle. Ippeg tülletök gyüttem.
 tüszkú = tüzkő. Tüszkús eggy mönyecske = tüzes, dolgos.
 tüske = erdei szederág, vadrózsa bokor. Aszt a sok tüskét legjobb lössz mind kívágni, mer nem tud a jószág legyèeni tülle.

U

ugorgy = ugorj. Ugorgyatok.
 utóbb = később. Majj utóbb még átaanizök hozzád.
 üdögé = üldögél.

ümbölkönni

üstök = eresz. Ott van a lajtergya a pajta üstöke alatt.
 űsz = ősz. Mőgűszűtem biza enis. Hama mög-gyün a zűszü idő.
 űtet = 1. őt, 2. űttet.

V

vagyomos = gazdag.
 vaak = vagyok.
 vaar = 1. varr, 2. sebheg.
 varangyékos = varangy béka.
 vasalló = vasaló.
 vastag = terhes, állapotos.
 vatat = kutat, motoz.
 vágás = egy-egy határrészt, dűlöt körűlvevő többnyire bozótos árok.
 vágó = terület, darab. Éggy jó vágót máma lēarattunk.
 váttig = váltig.
 vattok = vagytok.
 vádó = vállal. Évádótam tülle éggy hód kaszálást. Vádóhatná tē izs.
 vállu = vályu.
 válog = vályog.

vedbe

ved bé = vedd be. Libaterelő szó.
 velik= velük. Velenk.
 vendégök = lakodalmások, násznép.
 vérnyákó = nyávog.
 vérattakor = virradatkoz. Véradóra.
 verőték = verejtek.
 veszkődik = kinlódik, szenved. Veszkődik má = szűlésü fájdalmái vannak.
 veszött /ember/ = huncut, mindēn hájjal megkent, ügyes. Dicsérő ér-
 telme van a szónak.
 vetemödött = meghajolt, meggörbűlt lēc, deszka.
 vettem = vetettem. Éggy hód zabot vettem. Vetté, vetött, vettünk,
 vettetök, vettek.
 véndő = zsiros bődön.
 vélág = világosság. Vélágos. Gyóccs vélágot.
 vėllakés = villa.
 vérág = virág.
 vérasztók = virrasztók, halott virrasztók.
 viccsog = vigyorog, nevet.
 vidör = veder.
 viksz = cipőkenőcs.
 vinka = fogaskerekű kézihajtásu emelő gép.
 visszájjárü = fonákjáról.
 vizzolog = kuzódozik, irtózik valamitől.
 vizsla = élénk, ügyes, dolgos. Igön vizsla éggy lány ez tihétök.
 vonyó = kemencéből szenet kihuzó lapát.
 vonyiga = horog végű széna, szalma huzó. Harognak is hívják.
 vizzőget = lassanként elvisz.
 vőgy = 1. völgy, 2. a kelés magja, középe, vőgye.
 vőttem = vásároltam. Vötté, vött. Vöszők, vösző, vösztök.

zöccség = állatok részére frissen kaszált fű, lóher.

zsinat = zaj, lárma. Sömmi szót nem értők ebbe a nagy zsinatba. Né zsinatőjjatok!

zsurma = morzsa.

zsurmá = morzsál. Telli zsurmálod a szobát.

